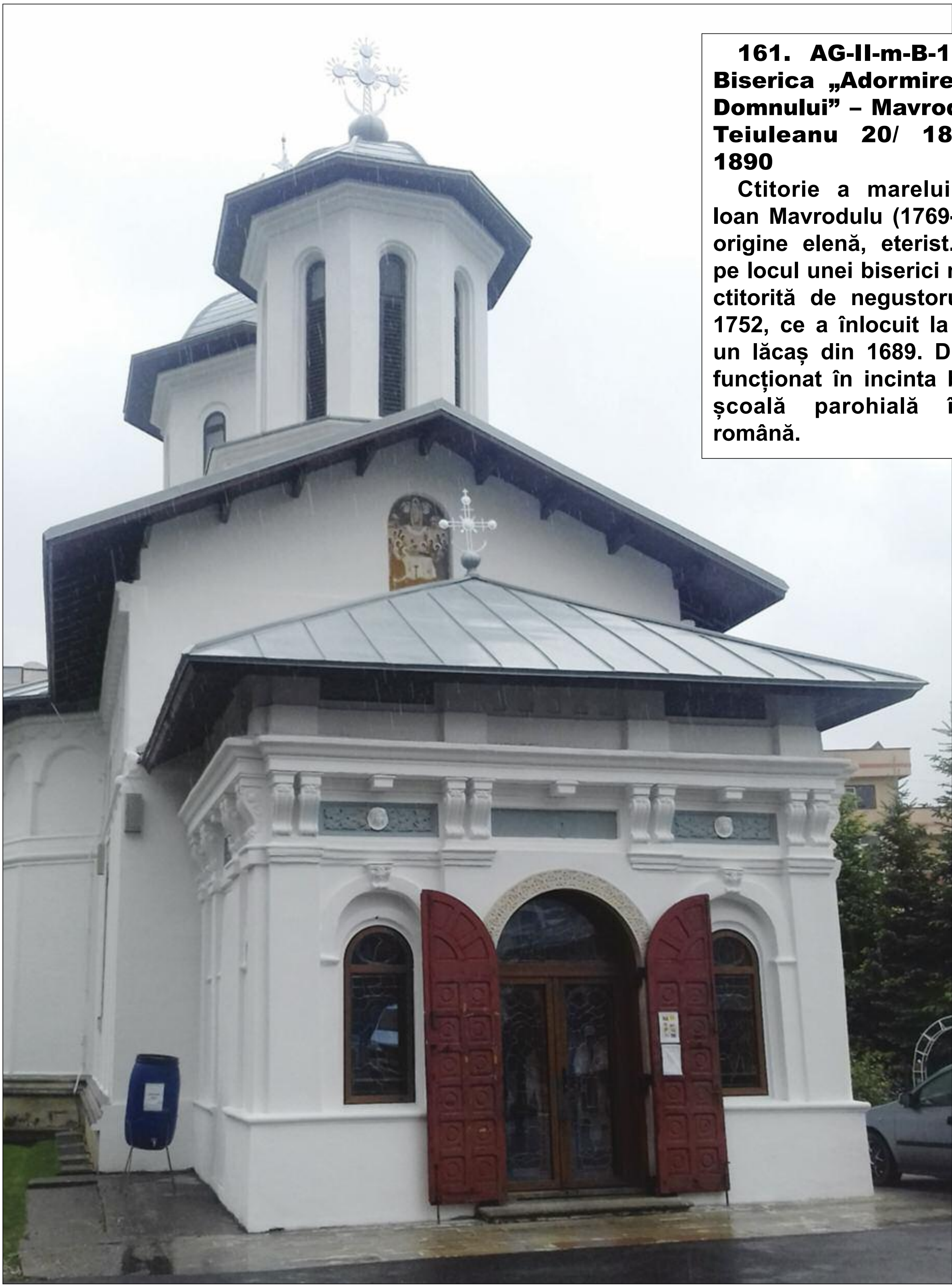
■Pitești■
Restituiri

Revistă document a Centrului Cultural Pitești

Anul XV ■ Nr. 2 (44)/2017
Serie nouă ■ 4 lei

161. AG-II-m-B-13448.01/ Biserica „Adormirea Maicii Domnului” – Mavrodolu/ Str. Teiuleanu 20/ 1818, ref. 1890

Ctitorie a marelui căminar Ioan Mavrodulu (1769-1832), de origine elenă, eterist. Ridicată pe locul unei biserici mai vechi, ctitorită de negustorul Ene în 1752, ce a înlocuit la rândul ei un lăcaș din 1689. Din 1846 a funcționat în incinta bisericii o școală parohială în limba română.

Sumar

Studii

File de istorie

Memorii

Recenzii

Restituiri Pitești

ADRESA REDACŢIEI:
Centrul Cultural Piteşti,
Calea Craiovei, nr. 2 (Casa Cărţii)
Tel./fax.: 0248 219976
www.centrul-cultural-pitesti.ro
e-mail: restituiripitesti@gmail.com

Revista *Restituiri Piteşti* apare trimestrial sub egida Consiliului Local şi a Primăriei Piteşti. Revista publică articole pe teme de istorie universală şi românească, sociologie politică, antropologie socială şi culturală, precum şi documente variate din Arhivele Naţionale ale Statului, Arhivele Militare Române şi arhive personale.

ISSN: 1583-5863

Editor - Centrul Cultural Piteşti

Tiparul executat la TIPARG S.A.

Personalități în spațiul cultural și politic piteștean

judecător dr. Marius ANDREESCU

Abstract: *The individuality of a city is also built by the personalities who in the course of history have linked their names to their respective places, and through their activity and creation, have contributed to the ennobling of the place and made possible the permanence through time and space of the city. In the present study we evoke some of the personalities who, through their cultural or political creation, have permanently marked the existence of Pitesti city and its permanence within Romanian spirituality, but also on international level. Our attempt is a modest contribution in highlighting the people, more or less recognized as public figures, but who through their lives, through their moral or intellectual qualities or their creation, have contributed and contribute still to the building and consecration of Pitesti municipality as an important cultural and spiritual center of the country.*

Key words: *culture and civilisation, spirituality, Pitești, cultural, political and juridical creation, morality*

Cultură şi personalităţi culturale în spaţiu românesc

Filosoful Constantin Noica, referindu-se la cultura română, spunea pe bună dreptate în limbajul său atât de expresiv, în contextul filosofiei fiinţei şi a devenirii întru fiinţă că a stat sub semnul „era să fie" sau şi mai concludent „n-a fost să fie". Astfel spus, cultura ca sistem şi spiritualitatea ontologică în spaţiul românesc a reprezentat de-a lungul vremii mai mult o posibilitate decât o realitate şi prin urmare la acest nivel se poate vorbi mai mult de poporul român la nivelul elitelor sale ca şi beneficiari, respectiv consumatori de fapte culturale, decât de creatori. Noica afirma pe bună dreptate: „până acum cel puţin – noi nu am avut decât destine culturale mari (intraductibile ca atare) nu şi opere (....) de la Cantemir până la Mircea Eliade, nu operele conving (primul a interesat Apusul doar prin golul umplut în cunoaşterea Imperiului Otoman şi prin „*Descriptio*"). Caracteristic e cazul Haşdeu, care nu lasă nimic decât totul; sau este Iorga, din care nicio operă cu cucereşte, doar fluxul creator e extraordinar". În contextul amintit se poate afirma că în decursul istoriei poporului român, în plan cultural principala dihotomie este aceea între „eternul" simţirii româneşti şi al sentimentului românesc al fiinţei regăsit cu predilecţie în cuvintele limbii române, dar şi în creaţia populară, iar pe de altă parte „istoricul" altfel spus, formele spirituale, abstracte, de natură ştiinţifică sau filosofică în care să se regăsească fapte ale culturii şi care prin aceasta să aibă caracterul de universalitate. Cultura în dimensiunea sa existenţial ontologică şi nu numai a încercărilor prin fapte culturale trebuie să aibă dimensiunea universalităţii sau cel puţin posibilitatea de a accede la un astfel de criteriu. De altfel, afirmaţia lui Aristotel potrivit căreia „numai individualul există, dar poate fi cunoscut numai generalul" este pe deplin valabilă şi în domeniul existentului cultural. Este evident că orice cultură există în primul rând prin faptele individuale ale manifestărilor culturale, dar pentru ca acestea să se transforme într-un sistem cultural trebuie să aibă valenţa universalului, inclusiv prin formele propuse de generalizările ştiinţelor, a tehnicii, a artei şi nu în ultimul rând a filosofiei.

În spaţiul românesc cultura ca „era să fie" a rămas la nivelul existenţei individuale, adică a personalităţilor culturale, fără a avea deschiderea, respectiv posibilitatea universalului, aşa cum s-a întâmplat şi se întâmplă cu marile culturi ale lumii. O astfel de constatare nu are prin ea însăşi un aspect minimalizator la adresa creaţiei culturale şi spirituale româneşti şi cu atât mai puţin unul denigrator. Se întâmplă în acest spaţiu mioritic ca fiinţa culturală să fie pe deplin prezentă, chiar dacă rămâne ancorată fie în sensibilul individual al limbii române, fie în creaţiile unor mari oameni ai culturii române, care tocmai prin individualitatea lor au generat permanenţa şi au putut defini un întreg spaţiu geografic ca fiind şi unul cultural, deşi nu neapărat regăsit în universalitatea culturii umane. Într-un fel sau altul această constatare este valabilă şi pentru marile culturi europene, care înainte de a se manifesta prin dimensiunea spirituală şi în plan universal, există la nivelul unor individualităţi care şi-au pus amprenta asupra unei întregi epoci. Spaţiul şi obiectul acestui studiu nu ne permit o dezvoltare mai amplă a acestei idei, dar trebuie să

amintim că în Anglia „omul exemplar” al culturii a fost şi rămâne Shakespeare sau în Germania Goethe. Pornind de la constatările unor celebri gânditori români şi ne referim în mod deosebit la Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Marin Voiculescu sau Constantin Noica, „oamenii exemplari”ai culturii române au fost şi rămân Eminescu („omul deplin al culturii româneşti, cum spunea Noica”) şi Brâncuşi.

O întrebare legitimă este aceea referitoare la dacă este posibilă o creaţie (în sens cultural) în sfera juridicului. Cu regretul că spaţiul nu ne permite o analiză mai amplă asupra acestei interesate probleme, precizăm de la început că elaborarea statală a unei norme juridice nu este o creaţie culturală, atâta timp cât nu are clar exprimată şi valenţa spirituală şi de ce nu, sensibilă. De aceea, tot mai mult se vorbeşte în prezent de „norme tehnice”, lipsite de pretenţia oricărei valori morale, însă cu destinaţia de a defini ordinea specifică stării juridice a omului. Există totuşi creaţie juridică şi implicit cultură juridică? Răspundem afirmativ la o astfel de întrebare şi fără a mai dezvolta subiectul identificăm următoarele modalităţi de exprimare a juridicului, care prin esenţa lor pot fi şi chiar cuprind uneori fapte de cultură şi spiritualitate juridică: filosofia dreptului, teoria generală a dreptului, jurisprudenţa şi retorica juridică.

Păstrând ca argumente aceste idei, dorim în cele ce urmează să ne referim, luând ca punct de reper spaţiul cultural şi politic piteştean, considerat de mulţi autori ca fiind acultural, dominat de cotidianul negustoresc al vremurilor trecute sau prezente, la cinci personalităţi politice şi culturale, care prin opera lor (în universul culturii opera este mai importantă decât persoana), au ridicat Piteştiul de la o existenţă anonimă şi cu preponderenţă într-un cotidian repetativ şi monoton cu inflexiuni economice şi administrative, la una culturală, din nefericire mult prea puţin înţeleasă şi valorificată de contemporani. Ne referim la Constantin Șerban Basarab, Armand Călinescu, Istrate Micescu, Ion I.C. Brătianu şi Liviu Rebreanu. Originalitatea demersului nostru cultural constă în a alătura în planul diaconiei specifice istoriei personalităţi diferite ca formaţie şi contribuţie în ale culturii, în arta dreptului sau în cea a politicii, dorind a sublinia în acest fel permanenţa şi continuitatea existenţei întru ale spiritului pe aceste meleaguri

Un om credincios. Constantin Şerban Basarab, fiul lui Radu Vodă Şerban, a avut o domnie scurtă (1654 – 1658) şi, ca mulţi dintre voievozii români, a fost implicat în conflictele politice ale timpului, dar şi preocupat de aspectele spirituale şi culturale, cu deosebire cele ale credinţei ortodoxe. Prin aceasta, voievodul Constantin ªerban se înscrie în galeria domnitorilor români a căror activitate a avut ca scop menţinerea identităţii de neam, cultură şi credinţă a poporului român. Cu toate că voievodul a fost ocupat destul de mult cu luptele contra oastei Seimenilor răsculaţi şi a conflictelor politice cu principele Ardealului, Rakoczi, a găsit timp să contribuie ca un bun creştin la spiritualitatea ortodoxă, construind biserica unde astăzi este Sfânta Mitropolie a Bucureştilor şi reşedinţa Patriarhiei Române, iar în oraşul Piteşti Biserica cu hramul „Sfântul Gheorghe”. Tradiţia spune că voievodul Constantin Şerban, străbătând Piteştiul călare pe calul său, a fost în mare primejdie să se scufunde în mlaştinile formate de scurgerea apelor de pe dealurile din preajma locului. Voievodul a scăpat cu viaţă şi, drept mulţumire, a ridicat biserica şi a întărit de jur împrejur locul cu nisip şi piatră. Astfel, în anul 1656 este sfinţit acest lăcaş de cult şi i se conferă hramul „Sfântul Gheorghe”. Voievodul Constantin Şerban, aşa cum arată cronicarul anonim, era un om foarte inteligent, cu o cultură vastă şi ştiutor al multor limbi străine. A fost preocupat, după întărirea domniei, de a realiza liniştea în spaţiu intern, de a stinge conflictele existente şi de a face dreptate celor care aveau nevoie de ajutor. Cronicarul anonim afirmă că „judecăţi drepte făcea şi milă din destul, pre nimeni nu obidia, ci blândeţe şi cu cuvinte dulci pre toţi îi mângâia şi ... a făcut mănăstiri şi biserici cu Doamna Bălaşa şi alte multe bunătăţi şi odoare scumpe au făcut...”.

Pentru a sublinia importanta contribuţie a domnitorului la spiritualitatea creştin-ortodoxă prin care se va afirma de-a lungul veacului şi oraşul Piteşti, este relevantă pisania bisericii care s-a păstrat: „Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului şi cu sporul Sfântului Duh, îndemnatu-m-amu şi eu cel ce sunt dintr-un Domnul meu bun şi creştin, Doamna mea Bălaşa, miluindu-mă Bunul Dumnezeu cu cinstea scaunului părintelui meu, răposatul creştin Șerban Voievod, fiind eu, Domn Tării Româneşti. Aducându-mi aminte şi văzând că toate cele lumeşti sunt trecătoare, nevoitu-m-am a ridica această sfântă biserică din temelie şi până în sfârşitu, în hramul mucenicului şi lauda marelui Gheorghe, să ne fie aici întru ajutoru, în celălalt veac să ne fie nouă şi părinţilor noştri spre pomenire în veci şi s-a săvârşit această sfântă biserică în leatul cel mare 7164 mai 13, iar în leatul de la Cristos 1656”. Nu ne permite spaţiul să evocăm măreţia spirituală a acestui sfânt lăcaş de cult, dar este important a preciza că Piteştiul ieşise din faza de sat la sfârşitul

sec. al XV-lea şi se dezvolta ca un târg medieval. Evoluţia sa a fost lentă şi de lungă durată. Fapta voievodului Şerban, prin edificarea Bisericii „Sfântul Gheorghe” a ridicat la rangul de oraş domnesc târgul Piteştiului. În acest sens stau mărturie documentele istoriei din secolele XVII – XIX, care amintesc despre rolul şi importanţa bisericii nu numai din punct de vedere al vieţii creştine, dar şi pentru viaţa socială, politică şi istorică a Piteştiului. Cu titlu de exemplu, amintim descrierea pe care mitropolitul Neofit, în anul 1746, o face acestei biserici, considerând că este un adevărat monument istoric, prin care acest loc al Piteştiului se ridică în văzul orăşenilor şi al ţării. La fel, domnitorii Ţării Româneşti o consideră o biserică domnească, iar slujitorilor acestui sfânt lăcaş de cult li se acordă diferite scutiri şi privilegii.

Din informaţiile istorice existente rezultă că Biserica „Sfântul Gheorghe”, la început, nu ar fi avut o zugrăveală interioară, ci numai icoane atârnate pe pereţi. Alternanţa cărămizii cu piatră dă exteriorului impresia vechilor lăcaşuri munteneşti din veacul al XV-lea şi al XVI-lea. Este construită în formă de treflă şi are în plus măreţia, adică o proporţie neobişnuită pentru vremurile în care a fost ridicată. Biserica „Sfântul Gheorghe” păstrează astăzi construcţia iniţială, din trei părţi distincte: altarul cu naosul are forma originală, iar pronaosul şi pridvorul par a fi adăugate ulterior. Părţile componente ale lăcaşului de cult se remarcă nu numai prin ornamentaţia exterioară, în mod deosebit arcade şi brâuri, dar în special prin construcţia de ansamblu, adică măreţia dată de proporţia evidentă a monumentului. De-a lungul timpului, Biserica „Sfântul Gheorghe” a trecut prin multe încercări şi transformări arhitectonice contrare construcţiei iniţiale. A rezistat chiar şi comunismului ateu şi a rămas ca mărturie peste veacuri a credinţei tari şi statornice a locuitorilor Piteştiului şi un reper permanent de spiritualitate ortodoxă în acest spaţiu geografic. Constantin Şerban Basarab, la fel ca şi antecesorul său, Neagoe Basarab de la Curtea de Argeş, care acum 500 de ani, sfinţea catedrala din acest oraş – capitală a Ţării Româneşti, a luptat prin mijloace spirituale specifice credinţei ortodoxe la păstrarea identităţii spirituale de limbă şi de cultură a românilor în acest spaţiu geografic şi istoric şi, aşa cum istoria a demonstrat, victoria a fost mult mai importantă şi statornică decât cele obţinute în luptele armate. De aceea, Constantin Şerban Basarab este o personalitate a oraşului Piteşti, iar fapta sa a sfinţit aceste locuri, adeverindu-se în acest fel vorba românească „omul sfinţeşte locul”.

Un om de stat: Ion I.C. Brătianu

Identificarea unui spaţiu geografic, cum este o localitate, se poate realiza în mai multe feluri: prin coordonate spaţiale, caracteristici demografice, economice, culturale, etc. Spre deosebire, individualitatea în timpul şi spaţiul istoric al unui popor, pe care o poartă cu sine, un sat, un oraş sau o regiune este determinată de personalităţi care s-au născut, au trăit sau au creat în strânsă legătură cu

acel loc, care astfel devine din simplă locaţie geografică un spaţiu de permanenţă al culturii şi civilizaţiei. Incontestabil, municipiul Piteşti este un astfel de spaţiu cultural, generator de civilizaţie, ce poate fi individualizat prin marile personalităţi care în decursul timpului şi-au pus amprenta asupra acestor locuri. Vila Florica, situată la câţiva km de Piteşti, este un reper în spaţiul geografic al municipiului Piteşti încărcat de emblema personalităţii covârşitoare în planul vieţii politice, sociale şi culturale a familiei Brătienilor. Ion I.C. Brătianu este fără îndoială personalitatea cea mai pregnantă din această prestigioasă familie piteşteană, considerat a fi „conducătorul din umbră” al României interbelice şi care prin activitatea sa prestigioasă a contribuit din plin la crearea şi dezvoltarea statului român modern a cărui existenţă să fie marcată definitiv de constituţionalismul democratic. Orice evocare a personalităţii marelui om politic nu este îndeajuns de pertinentă pentru a sublinia imensa sa contribuţie în planul vieţii politice, sociale şi culturale. Contele de Saint-

Aulaire, ministrul Franţei la Bucureşti îşi exprima aprecierea faţă de liderul liberal: „Excela în a câştiga fără să-şi facă duşmani. Viitorul apropiat mi-a descoperit în el cele mai înalte calităţi care îl fac unul din marii oameni de stat ai generaţiei sale, mult mai mare decât cei „ trei mari”: Wilson, Lloyd George, Clemenceau. Nimic mai natural: la ţări mici, oameni mari”.

Ionel Brătianu, aşa cum obişnuiau să-l numească apropiaţii, era fiul cel mare al fostului prim-ministru şi fondator al Partidului Naţional Liberal, Ion C. Brătianu şi al Olteniţei Pia Pleşoianu. S-a născut la 20 august 1864 la vila Florica, judeţul Argeş. Ca formare profesională era inginer, însă pasionat de istorie şi cultură. Spirit al omului de stat cu simţul datoriei faţă de ţară, politica era în opinia sa o artă şi un fenomen complex. Afirmaţia sa este valabilă şi astăzi: „Cei mai mulţi îşi închipuie că politica e un fel de distracţie, cu foloase şi onoruri. Politica e ceva grav, grav de tot. Ai în mâna ta viaţa şi viitorul ţării tale”. Fiind conştient de faptul că avea datoria de a continua opera politică a familiei sale, în anul 1895 debutează în viaţa politică a ţării, fiind ales parlamentar de Gorj. Preia pe rând, funcţiile de ministru al Lucrărilor Publice, interimar la Ministerul de Externe şi Ministru de Interne. Concepţia sa modernă asupra viitorului României îl propulsează ca lider al grupurilor tinerilor liberali, pentru ca la 11 ianuarie 1909, Congresul partidului să-l desemneze Preşedinte al Partidului Naţional Liberal. Ilustrul om politic s-a confruntat însă şi cu puternice crize politice, cu deosebire criza dinastică generată de o nouă renunţare a principelui Carol al II-lea la prerogativele sale de moştenitor al coroanei. Cu toate vicisitudinile epocii, Ion I.C. Brătianu a reuşit să depăşească momentele de criză şi să menţină stabilitatea politică a ţării, fapt bine evidenţiat de Nicolae Iorga, care referindu-se la acele momente istorice afirma: „Acum nu mai erau doi stăpâni ai României, ci unul singur: Ion Brătianu. Dinastia de Argeş biruise cu totul pe cea de Sigmaringen. Ion I.C.Brătianu rămânea stăpânul, singurul şi absolutul stăpân al unei ţări care avea nesfârşită răbdare”. În toată activitatea sa politică, Ion I.C.Brătianu a fost un promotor a reformelor politice şi sociale. Vocea sa devenea una dintre cele mai importante în Partidului Naţional Liberal, iar opinia sa era ascultată şi luată în considerare chiar dacă nu riposta faţă de opiniile bătrânilor din partid, care se opuneau reformelor. Brătianu sublinia în discursurile sale din această perioadă însemnătatea decisivă a reformei agrare pentru România, a dezvoltării economice şi milita pentru introducerea votului universal.

Personalitatea politică a acestuia se impune din ce în ce mai mult, aşa încât, la 1 ianuarie 1909, Congresul partidului l-a desemnat în funcţia de preşedinte al Partidului Naţional Liberal, cu mult entuziasm, căci reprezenta „tot ceea ce avea mai bun partidul şi ţara”. Încă de la discursul inaugural, noul preşedinte stabilea două principii fundamentale pentru viitoarea activitate: „libertatea de discuţie” şi „disciplina în acţiune”. O altă etapă importantă a activităţii politice a ilustrului liberal începe la sfârşitul celui de al doilea război balcanic (28 iulie 1913). Climatul politic devenea propice aplicării reformelor. Într-o scrisoare adresată lui Carol I în august 1913, Brătianu cerea urgent trecerea la aplicarea reformelor pe care le gândise şi în care credea. Regele se arată reticent, temându-se că aceste reforme să nu stârnească lupte violente pe scena politică. După o guvernare conservatoare, Ion I.C. Brătianu este chemat pentru a doua orară, la 4 ianuarie 1914, să formeze Consiliul de Miniştri. După câştigarea alegerilor parlamentare, preşedintele Partidului Naţional Liberal expune, la 21 februarie 1914, problema revizuirii Constituţiei. Declanşarea Primului Război Mondial a impus amânarea promovării reformelor economice şi sociale scontate. În noul context, primul ministru a devenit figura centrală a vieţii politice, deciziile sale influenţând destinul istoric al României. Pentru acest lucru îşi va atrage renumele de „rege neîncoronat” al ţării. În perioada neutralităţii (1914-1916), întreaga coordonare a politicii externe româneşti este preluată de primul ministru, care lucra cu mare precauţie, orientându-se spre încheierea unor acorduri diplomatice care să constituie garanţii pentru statul român. Un asemenea succes diplomatic îl constituie şi tratatul încheiat cu Rusia la data de 18 septembrie 1914. Prin acest acord, Rusia se angaja să garanteze şi să apere integritatea teritorială a României şi să recunoască drepturile acesteia asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români, în schimbul „neutralităţii binevoitoare” a ţării noastre. Tot în această perioadă guvernul încheie şi un acord cu Italia, prin care cele două ţări au convenit să se informeze reciproc în legătură cu orice schimbări preconizate în politica lor. Opinia publică sprijinea noua orientare politică a ţării, astfel că Ion I C. Brătianu va trece la dotarea armatei. Primul ministru a dat dovadă de multă fermitate şi abilitate diplomatică, stăruind pentru încheierea unor convenţii politico-militare, care să stipuleze limpede, condiţiile în care România va intra în război şi obiectivele urmărite de el. Astfel, după lungi tratative, pe data de 4 august 1916 au fost

semnate tratatele de colaborare cu membrii Antantei.

Semnificativ pentru a puncta activitatea politică a preşedintelui liberal este şi bătălia diplomatică coordonată de acesta de la Conferinţa de Pace de la Paris. Principala preocupare pe plan extern a Prim-ministrului român era recunoaşterea prin tratat a unirii celor trei provincii cu România, fapt care s-a şi realizat. În noile condiţii create după terminarea Primului Război Mondial, adoptarea unei noi Constituţii a devenit una dintre problemele fundamentale ale statului român. Dar, organizarea constituţională a constituit o problemă deosebit de dificilă, atât pentru instituţia monarhică, cât şi pentru guvernele din această perioadă, datorită multiplelor împrejurări interne, dar mai ales externe. Soluţionarea problemei constituţionale a fost mereu amânată până la venirea liberalilor la putere, la începutul anului 1922. După lungi dezbateri, noua Constituţie a fost votată la 26 martie 1923 în Adunarea Deputaţilor, iar la 27 martie în Senat şi a fost promulgată de rege şi publicată în „Monitorul Oficial" la 29 martie 1923. În litera sa, noua Constituţie păstra o bună parte din articolele celei din 1866, dar aducea unele prevederi care corespundeau noii realităţi româneşti de după Marea Unire şi după Primul Război Mondial. Legea fundamentală românească era una dintre cele mai avansate din Europa acelor vremuri fiind considerată o operă liberală. Nu dorim să ne referim la conţinutul acestei Constituţii, însă, trebuie să subliniem în contextul acestui studiu contribuţia decisivă pe care Ion I.C. Brătianu a avut-o la fundamentarea principiilor şi reglementărilor ce se regăseau în legea fundamentală a statului. Programul Partidului Naţional Liberal al cărui principal autor a fost Ionel Brătianu şi care a stat la baza elaborării Constituţiei din 1923, sublinia cu pregnanţă faptul că procesul de consolidare internă a ţării va fi întemeiat pe „ideea naţională", pe democratizarea tot mai desăvârşită a ţării, pe ordine, pe progres şi pe înfrăţire socială. Programul înscria la loc de frunte, principiul potrivit căruia „naţionalităţile trebuie să se bucure în statul român de cele mai întinse drepturi, fără deosebire de rasă sau religie pentru ca astfel să se poată dezvolta în cadrul organizării noastre sociale în deplină linişte, egalitate şi mulţumire".

Insistând asupra necesităţii ca în alcătuirea Constituţiei să se ţină seama de conţinutul tuturor acestor principii, manifestul Partidului Naţional Liberal adresat alegătorilor din România Mare şi publicat cu prilejul alegerilor din 1920, făcea apel la crezul partidului de a asigura propăşirea statului român sub regim constituţional, monarhic şi democratic şi având un caracter unitar naţional atât în viaţa sa politică cât şi în cea culturală şi economică. În conformitate cu acest program politic liberal elaborat sub conducerea lui Ion I.C.Brătianu, Constituţia din 1923 este o expresie a raportului real de forţe politice din perioada respectivă şi a reprezentat aşezământul juridic şi politic principal pe baza căruia au funcţionat instituţiile fundamentale ale României întregite, conferind statului român forma de guvernământ monarhică, dar întemeiată pe regimul democratic, parlamentar – constituţional. Sub imperiul acestei legi fundamentale principiile reprezentativităţii, separaţiei puterilor, legalităţii şi legitimităţii legilor, ca şi cele privind sistemul electiv şi al regimului proprietăţii au fost mult mai pregnant reliefate comparativ cu cele cuprinse în Constituţia din 1866. Se poate afirma fără îndoială că Legea fundamentală din 1923 a constituit, în perioada când a fost în vigoare un factor de progres în democratizarea societăţii româneşti.

În timpul marii guvernări liberale interbelice reformele democratice nu s-au limitat numai la Constituţia din 1923. Cele mai multe măsuri din guvernarea Brătianu au vizat alinierea ţării la noile realităţi postbelice. După adoptarea Constituţiei, la iniţiativa lui Ion I.C. Brătianu, sunt adoptate şi promulgate mai multe acte normative de importanţă vitală pentru ţară, dintre care amintim: legea pentru organizarea armatei (24 iunie 1924), legea pentru învăţământul primar (26 iunie 1924), legea organizării judecătoreşti din 25 iunie 1925, prin care judecătorii deveneau inamovibili, legea pentru înfiinţarea Patriarhiei Române (25 februarie 1925) şi nu în ultimul rând legea pentru unificarea administrativă a tuturor provinciilor adoptată la 14 iunie 1925, care avea la bază „păstrarea caracterului unitar al ţării" şi aplicarea descentralizării administrative. Pe 27 martie 1926 este promulgată legea electorală a „primei majorităţi". Principala modificare se referea la centralizarea rezultatelor, repartiţia mandatelor şi proclamarea aleşilor. Se crea cadrul electoral propice pentru ca partidul majoritar să poată obţine mai multe mandate parlamentare, susţinând astfel guvernul. O altă măsură importantă a fost „legea Mârzescu", care cuprindea măsuri de combatere a unor infracţiuni contra liniştii publice. Acest act legislativ a constituit temeiul juridic al măsurii de scoatere în ilegalitate a Partidului Comunist Român. În perioada de referinţă au fost adoptate şi acte normative importante privind munca şi protecţia socială a muncii: legea repaosului duminical (1925),

legea pentru protecţia muncii (1939) şi legea pentru pregătirea profesională şi exercitarea meseriilor (1936). Se cuvine a menţiona şi câteva importante acte normative care au contribuit la modernizarea sistemului judiciar în România: legea din 1925 privind organizarea şi funcţionarea contenciosului administrativ şi actul normativ din 1933 pentru organizarea jurisdicţiei muncii. Spaţiul nu ne permite să realizăm o analiză amplă a legilor adoptate sub imperiul Constituţiei din 1923, dar, în finalul acestor considerente trebuie să subliniem că Legea fundamentală adoptată în acel moment istoric a avut principala menire de a fi Constituţia unificării, a legării şi sudării economice, teritoriale, politice şi spirituale a României Mari. Ea a deschis o nouă etapă în dezvoltarea ţării pe calea progresului social, a democraţiei, având drept obiectiv desăvârşirea organizării statale şi a vieţii sociale unitare. Pe baza Constituţiei a cărui mentor a fost marele om politic Ion I.C.Brătianu s-a putut realiza, într-un ritm relativ rapid, întreg procesul de unificare legislativă apărut ca o necesitate naţională imperioasă încă din primii ani de după unire. Aşezământul politic şi juridic fundamental din 1923 reprezintă în opinia noastră încununarea operei politice a ilustrului om de stat care a fost şi rămâne Ion I.C.Brătianu.

În încheierea acestor succinte consideraţii redăm aprecierile pe care Ion G. Duca le făcea în memoriile sale şi care, în opinia noastră, evocă geniul politic al lui Ion I.C.Brătianu: „El nu se hotăra niciodată repede… din primul moment îi apăreau în minte toate repercusiunile probabile şi posibile ale unui act, aşa încât, înainte de a se hotărî să facă acel act, examina, reexamina, contra examina toate urmările lui şi nu trecea de la intenţie la fapt decât după ce contura toate argumentele favorabile şi nefavorabile iar foloasele îi apăreau mai puternice, mai determinate decât neajunsurile. Din profesiunea lui de inginer rămăsese cu obişnuinţa de a nu pune niciodată piciorul pe un teren, înainte de a-l fi sondat şi de a cunoaşte bine soliditatea lui. Dar, odată gestaţiunea terminată, odată hotărârea luată, nu am întâlnit în toată viaţa şi în toată cariera mea politică, om mai neclintit în ducerea până la capăt a hotărârilor sale”.

Omul, dreptul şi dreptatea

Istrate Micescu este incontestabil o personalitate a culturii juridice, fapt demonstrat poate, mai bine, decât orice analiză teoretică în apelativul cu care era caracterizat şi recunoscut de contemporani, adică „om de drept”. De altfel, însuşi maestrul barei, care interioriza pe deplin universul ideatic în care se manifesta, obişnuia să spună nu avocat, nu om politic şi nici profesor universitar, ci, lapidar, „om de drept”. În persoana lui Istrate Micescu se verifică exactitatea cugetării filosofilor limbajului, după care „toată forţa inteligenţei rezidă în artificiul limbajului”. De aceea, este bine să amintim ca un prim domeniu de manifestare a faptelor de creaţie juridică ale maestrului, retorica: Micescu a avut geniu verbal. Ascultat la bară, în marile procese, la catedră, la cursurile în care îşi demonstra originalitatea teoriilor de drept, era literalmente fascinant. Micescu nu folosea metodele

şi tehnicile oratorice pentru a impune cu orice preţ o idee, ci de multe ori făcea apel la sensibilitatea ideii şi nu la rigoarea unei demonstraţii formale a acesteia. Oratoria lui fascina, fermeca, seducea, tulbura şi captiva prin uluitoarea putere a demonstraţiei bazate pe îmbinarea dintre sensibilitatea gândului şi ideea transpusă într-un fapt sensibil. Oratoria lui era expresia forţei propulsive a gândirii sale, niciodată a vorbelor potrivite în căutare de efecte. Exista în arta maestrului o corespondenţă deplină între gând şi cuvânt. Totul era gândit, dar se resimţea în oralitate ceea ce în scris nu se putea cuprinde, adică bogăţia de nuanţe şi inflexiuni ale cuvântului rostit în măsură să transmită de multe ori intuitiv şi să convingă în acelaşi timp asupra unei idei, care într-o formă elaborată scrisă nu ar fi avut nimic din căldura unei argumentaţii specifice limbii române.

Unul dintre aspectele acestui talent oratoric stătea în capacitatea de a nu fi niciodată limitat numai la o demonstraţie în termeni stricţi juridici. Era un bun cunoscător al dreptului roman, dar spre deosebire de profesorii specializaţi în această

materie, care discutau despre instituţiile dreptului roman numai ca fapte istorice, Micescu reuşea să dea prin oratoria sa multă culoare textelor, în aşa fel încât le insufla viaţă, astfel spus, rostirea sa devenea creaţie juridică şi implicit provoca interesul auditoriului pentru texte juridice altfel aride şi fără coloratură. Elabora cu uşurinţă, dar niciodată cu indiferenţă. Pentru a înţelege cel mai complicat proces îi era îndeajuns timpul unei ore, dar până la pledoarie problemele litigiului îl pasionau fără contenire. Procesele dificile le studia cu multă atenţie şi migală, iar după pledoarie depunea concluzii scrise, adevărate monografii şi chiar opere juridice nu numai prin dimensiunile lor, dar şi prin conţinut. Faptele le reducea la elemente schematice, când nu cuprindeau în ele însele esenţa litigiului. În schimb, analiza juridică lua totdeauna amploare. Când procesul era axat în special pe fapte, ca în litigiile penale, arta lui de a le disemina, de a le da culoare şi relief şi de multe ori lua aspecte de antologie, aşa cum a fost cazul în afacerea Lăzărescu – Păltineanu pledată în faţa Secţiilor Unite ale Curţii de Casaţie. Arta oratorică a maestrului a reprezentat şi reprezintă un incontestabil fapt de cultură şi creaţie juridică. Istrate Micescu era avocatul care pleda în drept prin excelenţă cu un eşafodaj de argumente pe cât de luxuriante, pe atât de stringente în logica lor. Experienţa şi erudiţia îi permiteau să descopere pe loc cheia procesului şi să îşi elaboreze discursul care nu era o simplă pledoarie a unui avocat, ci o veritabilă operă culturală juridică în care se îmbinau în mod armonios interpretările conferite faptului, ideile abstracte ale teoriei dreptului, interpretările normelor aplicabile, după care tot eşafodajul argumentativ se întorcea astfel îmbogăţit la destinatarul său, respectiv instanţa care trebuia să decidă, dar şi omul ca beneficiar al actului de justiţie.

Creaţia juridică a lui Istrate Micescu este relevantă nu numai în planul jurisprudenţei şi al retoricii ca ştiinţă juridică, dar şi în domeniul teoriei dreptului. Micescu a fost unicul doctrinar, în cea mai autentică accepţiune a cuvântului, dintre profesorii Facultăţii de Drept din Bucureşti, din perioada interbelică, cu o viziune generală a dreptului şi cu o teorie proprie asupra ştiinţei dreptului civil. De aceea, incontestabil, maestrul barei a fost un creator de drept pentru că mai înainte de orice a fost un gânditor al ştiinţei şi artei dreptului. Această realitate rezidă din prelegerile sale universitare, dar şi din puţinele scrieri care au rămas. Cursul său a avut inegalabila virtute de tratare umanistă a ştiinţei dreptului, graţie culturii adâncite de care Istrate Micescu beneficia. În prelegerile sale de drept civil, Istrate Micescu nu s-a mulţumit niciodată să transmită studenţilor, aşa cum se obişnuieşte, doar cunoştinţele cerute de programa analitică. Adesea el a evocat probleme fundamentale ale dreptului, propunând soluţii proprii originale.

În cele ce urmează dorim să facem succinte referiri la una dintre cele mai importate contribuţii pe care Istrate Micescu a avut-o la dezvoltarea teoriei dreptului, cu menţiunea că realizările marelui savant piteştean au nu numai o valoare istorică, dar implicit o imensă valoare ştiinţifică pentru zilele noastre, care ar trebuie să fie mai bine valorificată. Străduindu-se, după mulţi alţi autori, să dea o definiţie a dreptului ca disciplină ştiinţifică, ajunge la concluzia că ea este ştiinţa dreptului şi tehnica obligaţiilor. În concepţia sa primordială sunt drepturile, iar legile nu sunt decât mijloace tehnice pentru realizarea drepturilor. În disputa dintre partizanii dreptului natural, care postulează existenţa unui „drept etern” bazat pe prescripţii imuabile şi impus de raţiunea umană, drept care conferă persoanelor fizice prerogative inerente

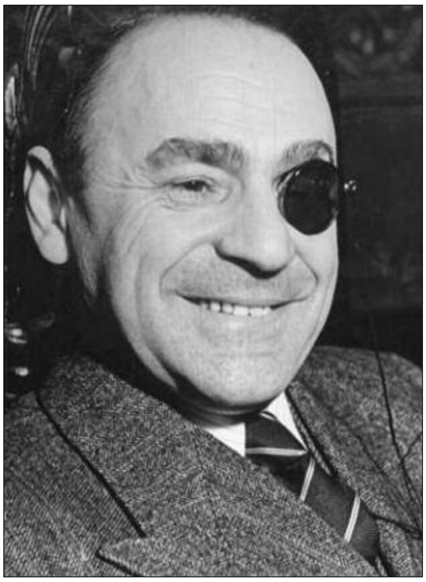
naturii umane, iar pe de altă parte, teoreticienii pozitivismului politic, pentru care drepturile izvorăsc exclusiv din lege, din normele dreptului obiectiv, Istrate Micescu se declară încredinţat că *drepturile fundamentale ale omului preexistă legilor, care nu le creează ci doar le recunosc.* Această idee este clar exprimată şi demonstrată în „*Cursul de Drept Civil*”, predat studenţilor în anul universitar 1931-1932. Micescu, atunci când dă definiţia dreptului civil, este încredinţat ca şi Leibniz, iar mai aproape de zilele noastre Heidegger şi Constantin Noica, că în cuvinte sunt depozitate adevăruri umane esenţiale. Prin urmare, el caută originea dreptului, explorând etimologia cuvântului latin *jus*. Este mai bine decât orice altă argumentare să dăm cuvântul maestrului pentru a explica raportul dintre drept şi lege: „A porunci înseamnă a avea dreptul să porunceşti. Ceea ce este anterior şi superior în noţiunea de poruncă este dreptul de a o lansa, este virtutea de a o impune (...). Drepturile reprezintă în ordine ierarhică elementul superior, anterior legilor (...). Dacă noţiunea drepturilor a apărut cea dintâi şi noţiunea legilor a apărut după ea, este firesc ca noţiunea legilor să fie subordonată noţiunii dreptului (...). Legile, ca norme de conduită nu pot să aibă altă justificare (...) decât de a porunci respectul drepturilor.”.

Această idee fundamentată de Istrate Micescu despre anterioritatea drepturilor în raport cu legile, este actuală şi deosebit de importantă pentru a găsi un criteriu de delimitare între puterea discreţionară şi excesul de putere în activitatea autorităţilor statului. Istoria şi realităţile contemporane demonstrează că pozitivismul juridic bazat pe principiul supremaţiei legii fundamentale, nu este suficient pentru a împiedica ca guvernanţii să îşi utilizeze prerogative încuviinţate prin lege în alte scopuri decât acelea pentru care însăşi legea le-a creat. Prin urmare, este necesar a considera că nu drepturile sunt în serviciul legii, ci invers, în sensul că legea nu face altceva decât să concretizeze şi să exprime drepturile, aşa cum cuvintele exprimă gândurile a căror existenţă este anterioară. O astfel de abordare afirmă în primul rând *supremaţia drepturilor*, din care decurge firesc supremaţia constituţiei şi a legii.

Corolarul unei astfel de concepţii despre drept este semnificaţia pe care Istrate Micescu o atribuie ştiinţei dreptului: „A construi o ştiinţă a dreptului înseamnă a construi o ştiinţă a drepturilor în serviciul cărora apar legile. A studia în această ştiinţă înseamnă mijloacele graţie cărora scopul final al respectului legilor poate fi atins.”

Un om al devotamentului şi curajului politic

Armand Călinescu s-a născut la Piteşti, în 22 mai 1893, şi este cunoscut în special prin activitatea sa politică, dar şi prin sfârşitul tragic pe care l-a avut. Persoana şi personalitatea primului ministru al României a fost evocată în numeroase studii cu caracter istoric. Noi dorim să subliniem numai câteva aspecte ale dimensiunii spirituale ce marchează pe acest ilustru om politic al României, dar şi al Piteştiului. Formaţia sa culturală este deosebită. Bun cunoscător al mai multor limbi străine şi al culturilor ţărilor europene, s-a format ca jurist şi economist. Armand Călinescu este legat de municipiul Piteşti nu numai prin naşterea sa, dar şi prin faptul că a urmat cursurile primare, gimnaziale şi secundare tot în Piteşti, la Liceul „Ioan C. Brătianu”. Studiază apoi la Facultatea de Drept şi la Facultatea de Litere şi Filosofie din cadrul Universităţii Bucureşti, iar doctoratul în ştiinţe

economice îl obţine la Universitatea din Paris în anul 1921. Ca om politic se formează în cadrul Partidului Ţărănesc unde, de asemenea, are o prezenţă deosebită ca lider al organizaţiei judeţene Argeş. După 1926, ca urmare a unificării Partidului Ţărănesc cu Partidul Naţional Român, Armand Călinescu este unul dintre liderii noii formaţiuni politice, fiind ales deputat în legislaturi consecutive. A fost şi prefect de Argeş în anul 1928, secretar de stat şi subsecretar de stat la Ministerul de Interne. Treptat a devenit unul dintre oamenii politici apreciaţi de regele Carol al II-lea, însă cu o atitudine critică faţă de tot ceea ce considera că este negativ

chiar şi în activitatea politică a propriei sale formaţiuni. Armand Călinescu a fost alături de Carol al II-lea şi după alegerile din decembrie 1937, când niciun partid politic nu a reuşit să câştige alegerile. Este ministru de interne în Guvernul Octavian Goga. Interesant este că această funcţie o va deţine până la sfârşitul vieţii. La 6 marie 1939, patriarhul Miron Cristea, care deţinea şi funcţia de prim-ministru, încetează din viaţă. Armand Călinescu este desemnat noul preşedinte al Consiliului de miniştri. Preluarea acestui mandat se realiza într-un moment extrem de dificil în planul relaţiilor internaţionale, dat fiind iminenţa declanşării celui de-al Doilea Război Mondial. În faţa ameninţărilor tot mai evidente de schimbare prin forţă a realităţilor politice din Europa de Est, Marea Britanie şi Franţa decid să acorde garanţii pentru independenţa Greciei şi României. Sfârşitul lui Armand Călinescu a venit la doar trei săptămâni după izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, la data de 21 septembrie, când Primul ministru al României a fost asasinat.

Personalitatea marcantă a omului politic Armand Călinescu este conturată în multiple planuri. Noi dorim să subliniem câteva aspecte: în mod deosebit, formaţia culturală şi intelectuală de excepţie a primului ministru al României, pe care acesta a valorificat-o din plin în activitatea sa politică. Calităţile intelectuale de care a dat dovadă, curajul, voinţa şi fermitatea deciziei politice în vremuri deosebit de dificile sunt, de asemenea, aspecte ce conturează personalitatea lui Armand Călinescu. A fost un om al ordinii de drept şi al ordinii sociale şi, de aceea, a combătut ferm şi hotărât orice formă de extremism, fie de stânga, fie de dreapta. Fiind de formaţie jurist, Armand Călinescu a promovat supremaţia legii, considerând că numai prin respectarea şi aplicarea fermă a Constituţiei şi a legii se poate realiza şi menţine ordinea internă care în fapt este o ordine de drept, iar statul să işi păstreze suveranitatea, independenţa şi prestigiul. Această ordine de drept nu era contrară drepturilor cetăţeneşti, dar exercitarea acestora din urmă se poate realiza numai în cadrul ordinii astfel instituită prin Constituţie şi prin celelalte legi. Armand Călinescu a promovat astfel principiile supremaţiei Constituţiei şi a legii fără de care nu se poate concepe existenţa democratică a statului. În contextul timpului istoric în care a trăit şi a activat ilustrul om politic al României, o asemenea concepţie aplicată în viaţa de stat este evident un act de curaj politic, dar şi de credinţă fermă în principiile de bază ale democraţiei constituţionale. Remarcăm prietenia dintre Armand Călinescu şi ilustrul profesor de drept constituţional George Alexianu, care a avut şi acesta un sfârşit tragic. Profesorul aprecia contribuţia lui Armand Călinescu la afirmarea valorilor constituţionale naţionale, la respectarea drepturilor omului, ceea ce pentru vremurile respective era un fapt deosebit. Toate aceste calităţi indiscutabile ale marelui om politic Armand Călinescu sunt argumente pentru a-l considera o mare personalitate a istoriei naţionale, dar şi a municipiului Piteşti, de care acesta era legat şi afectiv.

Un om care a transpus viaţa în literatură şi filozofie

La câţiva kilometri de Piteşti, în vatra satului Valea Mare, aparţinând de comuna Ştefăneşti, se află o casă, care astăzi, din nefericire, nu este bine pusă în valoare, ce semnifică prin ea însăşi personalitatea marelui scriitor Liviu Rebreanu, care în ultima parte a vieţii sale a locuit-o. Semnificativ este faptul că autorul romanelor „Ion” şi „Răscoala” a ales să-şi petreacă ultimi ani de viaţă pe meleaguri argeşene, în apropierea Piteştiului, tocmai pentru că mediul unui sat din apropierea oraşului corespundea din plin particularităţilor sale intelectuale şi sufleteşti, regăsindu-se astfel nu numai prin idei şi sentimente, dar şi prin existenţa sa în universul inefabil al naturii şi al satului românesc. Se cuvine, deci, a sublinia în câteva gânduri şi modeste cuvinte personalitatea aceluia care s-a dorit a fi un susţinător al culturii tradiţionale româneşti, pornind de la această realitate faptică a prezenţei marelui scriitor pe meleaguri argeşene, în apropierea Piteştiului. Liviu Rebreanu este unul dintre puţinii creatori care leagă

ontologicul de valoare. Într-o epocă, ce continuă şi în prezent, în care valoarea este considerată ca un element pur ideatic desprins de existenţa, cu consecinţa formării unui sistem abstract valoric care încearcă a se impune dimensiunii concrete existenţiale ale omului şi ale societăţii, Rebreanu, exprimând particularităţile omului în realitatea sa românească argumentează, în întreaga sa operă literară şi în mod special în monumentala sa alocuţie de la Academia Română, pentru o reconsiderare a valorii în special şi a culturii în general, în sensul unei simbioze între etosul popular şi valorile culturale. Această îmbinare dialectică este existenţa în dimensiunea sa concretă şi care conferă autenticitate fiinţei istorice a poporului român. Analiza ilustrului om de cultură duce la identificarea unor categorii existenţiale altele decât cele ale raţiunii, dar nu opuse acestora a căror esenţă este viaţa şi credinţa creştină. Altfel spus, Liviu Rebreanu susţine ca nimeni altul legătura indisolubilă dintre etic şi ontologic folosind ca model etosul popular românesc.

La 27 noiembrie 1885, se năştea Liviu Rebreanu într-un sat din Bistriţa Năsăud. A fost primul din cei 14 copii ai învăţătorului Vasile Rebreanu şi ai Ludovicăi, mama sa. În anul 1889, familia Rebreanu s-a mutat în comuna Maieru, pe Valea Someşului. Referitor la această perioadă de viaţă, în memoriile sale scriitorul spunea: „în Maieru am trăit cele mai frumoase şi mai fericite zile ale vieţii mele. Până ce, când se împlinesc 10 ani, a trebuit să merg la Năsăud, la liceu". Este bine să amintim că în scrierile sale de început, multe cu caracter de însemnări personale, Rebreanu evocă cu multă afecţiune oamenii pe care i-a întâlnit în copilăria sa în aceste ferice locuri pe care nu le-a uitat niciodată. Viitorul scriitor a făcut şcoala elementară la Maieru, iar gimnaziul grăniceresc în oraşul Năsăud, în perioada 1895 – 1897. A urmat apoi, liceul german la Bistriţa (1897 – 1900), Şcoala de honvezi în oraşul Şopron din Ungaria (1900-1903) şi Academia Militară la Budapesta în perioada 1903 – 1906. A îndeplinit diferite funcţii administrative. Deşi a cunoscut pe nedrept represiunile unui regim politic ostil, Liviu Rebreanu nu a abandonat activitatea sa culturală. Tot din însemnările maestrului, evocăm următoarele gânduri, în opinia noastră edificatoare pentru eforturile pe care acesta le depunea şi dorinţa sa de perfecţiune în ale spiritului: „A trebuit să-mi dau seama că dacă vreau să realizez ceva, trebuie să nimicesc în prealabil, în sufletul meu şi în mintea mea, tot ce mi-au împrumutat atâţia ani de mediu străin, tocmai la vârsta cea mai accesibilă tuturor influenţelor, şi că aceasta nu se poate împlini cu adevărat decât acolo unde voi respira o atmosferă românească absolut pură şi ferită de miazmele de până ieri".

La data de 27 august 1916, România a declarat Război Austro-Ungariei. Fostul ofiţer s-a oferit voluntar în armata română, dar nu i s-a aprobat cererea. În 6 decembrie, armatele germane ocupă Bucureştiul. Liviu Rebreanu se afla într-o situaţie dificilă, având în vedere conflictele anterioare cu autorităţile austro-ungare. S-a izolat cât a putut de mult şi închis în casă, a continuat să lucreze la romanul „Ion". Tot în această perioadă, fratele său, Emil Rebreanu, ofiţer în armata austro - ungară este acuzat de dezertare şi spionaj, fiind condamnat la moarte. Acesta este evenimentul care mai târziu avea sa-l determine să scrie romanul „Pădurea Spânzuraţilor". După ce a demisionat din funcţiile publice pe care le-a deţinut, Liviu Rebreanu a cumpărat, în anul 1930, casa de la Ştefăneşti, pe care a stăpânit-o până la 1 septembrie 1944 când a încetat din viaţă, la vârsta de 59 de ani. La 3 septembrie 1944 este înmormântat în cimitirul bisericii din Valea Mare pentru ca mai apoi să fie mutat la Cimitirul Bellu din Bucureşti. La Valea Mare, lângă Piteşti, avea să scrie romanele „Răscoala", „Jar", „Gorila" şi „Amândoi". Încă din timpul vieţii, personalitatea marelui romancier a fost recunoscută şi s-a bucurat de onoruri cuvenite. În anul 1920, i-a apărut romanul „Ion", distins cu premiul „Năsturel - Herăscu" al Academiei Române, urmat, în anul 1922, de „Pădurea Spânzuraţilor" pentru care Societatea Scriitorilor Români i-a decernat „Marele premiu al romanului". Referitor la creaţia sa, amintim succint că aceasta cuprinde numeroase articole, eseuri, nuvele publicate în reviste precum „Luceafărul" şi „Convorbiri Literare" la care se adaugă romanele: „Adam şi Eva" (1925), „Ciuleandra" (1927), „Crăişorul" (1929), „Răscoala" (1932), „Jar" (1934), „Gorila" (1938), „Amândoi" (1940). A lăsat şi numeroase pietre de teatru, unele dintre acestea fiind şi în prezent în repertoriul instituţiilor teatrale. Trebuie să menţionăm că opera sa a fost tradusă în numeroase limbi şi apreciată inclusiv din punct de vedere al mesajului filozofic. Nu trebuie uitat nici faptul că Liviu Rebreanu a fost preşedinte al „Societăţii Scriitorilor Români" şi al „Asociaţiei pentru Educaţia Poporului".

La 25 mai 1939, Liviu Rebreanu a fost ales membru titular al Academiei Române, iar la data de 29 mai 1940, în cadrul discursului de recepţie, a susţinut tema intitulată „Laudă ţăranului român". Răspunsul l-a primit din partea filozofului Ion Petrovici. „Laudă ţăranului român" nu este un

elogiu idilic adus satului românesc sau omului care îl locuieşte. Însuşi autorul mărturiseşte că: "Lauda aceasta, totuşi, nu vrea nici să înalțe, nici să dărâme şi nici măcar să dovedească nimic, ci doar să mărturisească o credinţă şi solidaritatea mea continuă cu inima acelor mulţi, cari au avut parte tot de ocări şi proboziri şi prea rar de vorbe bune". Evident, dizertaţia marelui scriitor este plină de semnificaţii privind adevărurile existenţiale ce se constituie în tot atâtea particularităţi prin care simplitatea şi puritatea poporului român devin valori ce pot fi susţinute în orice demers filozofic sau mai larg cultural alături de marile valori universale. Este vorba nu de „omul civilizat", adică de orăşeanul care prin pragmatismul modului său de a fi şi construcţiile tehnice trăieşte într-un mediu artificial, neautentic, ci de „omul simplu şi pur" pe care Liviu Rebreanu l-a identificat în complexitatea de fiinţă a omului de la ţară, a ţăranului român; sublinia autorul: „În viaţa altor naţiuni ţărănimea a putut a face şi a avut un rol, secundar, şters, pentru noi, însă e izvorul românismului pur şi etern. La noi, singura realitate permanentă, inalterabilă a fost şi a rămas poporul. Atât de mult că, de fapt, ţăranul român nici nu este ţăran ca la alte popoare".

Ideea filozofică fundamentală este realizarea în particularitatea ţăranului român a universalităţii omului în umanitatea sa, care există şi se manifestă în cotidianul său. Pe bună dreptate, autorul nu insista asupra unei analize semiotice şi semantice a cuvântului „ţăran" pe care, de altfel, îl folosea numai ca pretext pentru a sublinia universul valoric existenţial al poporului român în dimensiunea naturală a existenţei sale. Există astfel o distincţie bine venită între conceptele şi categoriile specifice civilizaţiei de tip urban, iar pe de altă parte, autenticul valoric al naturalului specific omului pur şi simplu. „Cuvântul însuşi este de origine urbană cel puţin în semnificaţia actuală. Ţăranul nu-şi zice niciodată ţăran. Doar în vremurile mai noi şi sub influenţe politice a pătruns şi la ţară cuvântul „spre a indica pe omul de la sat" în contrast cu cel de la oraş. Ţăranii însă numesc pe ţărani, simplu, oameni. De fapt, ţăranul nu are nume pentru ce nu este nici clasă, nici breaslă, nici funcţie, ci poporul însuşi - omul român. Pentru toată lumea, ţăran este sinonim cu român, pe când orăşean nu, ba, în general, dimpotrivă, mai cu seamă, în ochii ţăranului".

„Ţăranul" devine astfel un concept ontologic care în particularitatea sa cuprinde un universal valoric, altfel spus, devine un universal concret, în sensul celor pe care le susţinea Hegel şi Constantin Noica. Mai mult decât atât, nu este un universal concret oarecare, adică un particular, care poartă în sine şi cu sine un sistem valoric, ci este omul, nu abstract ci concret, ce devine din simplă realitate şi element al unui sistem de civilizaţie urban, o fiinţă în dimensiunea sa perenă, într-un spaţiu valoric şi univers al virtuţilor, toate fiind subsumate în conceptul de „omenie", un caracter specific poporului român de la sate. Liviu Rebreanu se distanţează astfel de concepţiile neokantiene sau chiar şi de ideile lui Goethe potrivit cărora „omul este totalitatea oamenilor". Pentru marele romancier, omul nu este o sumă abstractă, ci individualul care însă poartă cu sine un univers valoric. Esenţa fundamentul creştină care exprimă totodată autenticul existenţei tradiţionale româneşti este reprezentată de două valori: *simplitatea şi puritatea*, altfel spus *smerenia* şi nu umilinţa ca dimensiune particulară existenţială a omului în spaţiul creştin românesc. Foarte frumos spunea Părintele Teofil Părăian: „Omul smerit este omul pur şi simplu". Este vorba de smerenia ţăranului faţă de Dumnezeu, faţă de oameni, faţă de toată firea zidită şi în raport cu sine. Pe acest fundament se poate construi o cultură adevărată, creştină, ancorată într-o existenţă autentică.

Referinţe bibliografice

Ioan Scurtu, *Ioan I.C.Brătianu,* Ed. Museion, Bucureşti 1992.

Dinu Giurescu, *Istoria României în date*, Ed. Enciclopedică Bucureşti, 2003.

România în anii Primului Război Mondial, Ed.Militară Bucureşti, 1981.

C. Hamangiu, *Codul general al României, anii 1924-1929; 1931-1938*.

Angela Banciu, *Istoria Constituţională a României*, Ed. Lumina Lex, Bucureşti 2001.

Mircea Mutu, *Liviu Rebreanu sau paradoxul organicului*, Ed. Dacia, Cluj Napoca, 1998;

Ion Simuţ, *Liviu Rebreanu*, Ed. Aula, Braşov, 2001;

George Călinescu, *Istoria Literaturii Române de la origini până în prezent*, Ed. Academiei Române, 1998;

Academia Română – Liviu Rebreanu,*Discursul de recepţie, Laudă ţăranului român*, Vol.6, Ed. Academiei Române, 2005;

Lucian Blaga, *Izvoade – eseuri, conferinţe, articole*, Ed. Minerva, 2011;

Ion Ianoşi ,*Constantin Noica* , Ed. Academiei Române ,Bucureşti 2006;

Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituţională a României. Acte şi documente*, Ed. CH. Beck, Bucureşti, 2016;

Nicolae Iorga *Istoria Bisericii Româneşti şi a vieţii religioase a Românilor*, Vălenii de Munte: Tipografia „Neamul Românesc", 1908;

Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, Editura Meronia, Bucureşti, 2001.

Clerici piteșteni în prima jumătate a sec. al XIX-lea (I)

muzeograf Octavian DĂRMĂNESCU

Abstract: *Pitești is an old Romanian town, being known for more than six centuries. It developed slowly as a center for commerce and for two centuries it played an important part in the country politics, as some of the Wallachian rulers stayed here from time to time. As a testimony to the towns importance, in the 17th Century the "Sf. Gheorghe" Church was constructed. Several articles were wrote by historian Octavian Dărmănescu to illustrate its history. IIn this one, the author presents us a list with names of priets for several churches in Pitești, in the XIXth Century.*

Keywords: *Pitești old churches, cultural heritage, lists of priests*

Prezentul şir de articole acoperă un vid informaţional – umplut adeseori cu distorsionări – resimțit nu neapărat de clerici (neutri, în genere, vizavi de memoria foştilor lor colegi), ci de istoriografia locală, prezumându-se din start că preotul a fost și trebuie să fie un intelectual, deci un om al cetăţii. Principalul aport ştiinţific este depistarea lor pe perioada 1832-1865 în Colecția Registrelor de Stare Civilă a bisericilor din Pitești existentă în arhiva Serviciului Judeţean Argeş al Arhivelor Naţionale. Toţi clericii care vor fi menţionaţi sunt preoţi, ceilalţi (diaconi sau egumeni) fiind menţionaţi expres – la fel şi cântăreţii („dascăli"). Anii menţionaţi sunt doar evocările din scripte, presupunându-se minimal că ei au slujit şi mai mult în bisericile cărora aparţineau. De departe, dificultatea – care încă persistă – nu o reprezintă neapărat cronologia, ci onomastica, deoarece numele lor sunt şi comun-creştine, şi limitate, derivatele lor onomastice mărind şi mai mult incertitudinea, atât în datare, cât şi în locaţie (clerul, ca şi acum, era mobil, se muta de la o biserică la alta, apoi, probabil, revenea).

Cu toate aceste lipsuri, propunem această listă ca un punct de plecare destul de acceptabil pentru viitoarele studii (avem în vedere deja lucrarea monografică *Vechi biserici din Pitești*, în cadrul căreia vom transcrie din chirilică toată arhiva veche a bisericilor vechi din Pitești, depistând şi îmbunătăţind şi mai bine prezenta listă a clerului piteştean de secol XIX). O singură biserică este „tratată" definitiv (adverb care, sperăm, va fi cât de curând învechit): biserica domnească din Pitești, singura cu acest statut, cu hramul vechi militar Sf. Gheorghe. Istoriografic, am încercat să nu ignorăm deloc dinamica reală a urbei care o inducea direct şi material pe cea a clerului slujitor. Preoţii, castă puternică, coalizată mai puternic decât înseşi breslele laice – prin obligaţia, devenită pur tehnică, de a se iubi şi respecta reciproc (coerciție nu şi a protopopilor, tot preoţi, care se purtau cu colegii subordonaţi lor incalificabil azi, pur „medieval"[1] –, se mutau care încotro, cântăreţii se angajau pe un an (cel puţin până spre 1870), mitricele fiind întocmite de un copist de la Judecătorie sau Episcopie, comun, credem, tuturor bisericilor, logofeţel care semna neutru în locul preoţilor, iar aceştia, când catadicseau să semneze, o făceau ostinat în mai multe grafii, anti-rutină, pierdere insurmontabilă azi, când se încearcă identificarea lor clară.

S-au folosit următoarele izvoare. Pentru 1808, Şt. Berechet, *Catagrafia episcopiei Argeşului în 1808*, în „B.O.R.", seria a II-a, anul XL, 1922, p. 685. Pentru 1824-1825, Ion Ionaşcu, *Catagrafia eparhiei Argeş la 1824*, Bucureşti, 1942. Pentru 1833, pr. Marin M. Branişte, pr. Ilie Diaconescu, *Catagrafia preoţilor din judeţul Argeş, la 1833*, în „M.O.", anul XIII, 1961, nr. 5-6. Pentru perioada 1832-1865, după cum am menţionat la început, Colecţia Registrelor de Stare Civilă din cadrul S.J.A.A.N. Pentru ceilalţi ani, a se vedea trimiterile din subsol. Pentru anul 1838, Spiridon Cristocea, *Oraşul Piteşti în catagrafia din 1838*, Editura Ordessos, Muzeul Judeţean Argeş, Piteşti, 2011. Pentru biserica domnească, arhiva acesteia şi monografia recent apărută a autorului. Începem cronologic cu prima biserică atestată documentar în Piteşti (bineînţeles, nu prima construită), Buna-Vestire Greci, apoi biserica Precista-Veche şi biserica domnească Sf. Gheorghe. În numărul viitor vor urma celelalte biserici piteştene.

Biserica Buna-Vestire Greci („Blagoveştenia”, astăzi, mai cunoscut, „Sf. Mina”, zidită în 1564): **Ioan, dascăl** din satul Bireci, (1798, dascăl legător de cărţi pentru Sf. Nicolae, nu se ştie unde cânta în acel an, probabil tot aici[2], 1809[3]), **Şărban** (proin prot(op)p, scutit, 1808; 1839[4]),

Costandin (diacon, 1808), **Hristea** (1824), **Ştefan Geambaşul** (oprit, de 40 de ani în 1824), **Nicolae** (1824), **Costandin Brădeanu duhovnic** (hirotonit preot în 1825; 1831[5]; 1832, „Costandin duhovnicu ot b (iserica) Precisti(i)”; 1834-1849 „Costandin castrisie”, protopop în 1839[6]; 1844, 1846 şi 1849 „protopop Costandin castrisie”, va muri în 1862), **David** („diacon David sin popa Ştefan, hirotonit 1825, apr. 18”), **Paraschiv**[7] (nedatat, doar evocat ca slujitor), **Enache din Ostroveni**[8] (nedatat, doar evocat ca slujitor), **Radu** (1832, 1844), **Dimitrie, Ioanovici** (1834; 1835, „Dimitire Ion”; 1836-1839, popa „Dimitirie” sau „popa Dumitru”), **Gheorghe** (1838-1852, „popa Gheorghe sin dascălu Ene”[9]), **Dimitriul, cântăreţ** (1839[10]), **Pandele** (1844-1858; „Pandelimon, 1844, mai 7”[11]; 1853, „pr. Pandelie, protonotarie, 1853”[12]; 1857-1865, „popa Pandele duhovnicul”), **Ioan** („popa ioan de la Bradu de Jos, 1850, mai 8”, în pomelnicul bisericii[13]), **Neagu** (1851-1858; 1855-1865, „popa Neagu de la Greci, 1855”[14]), **Nicolae** (1865).

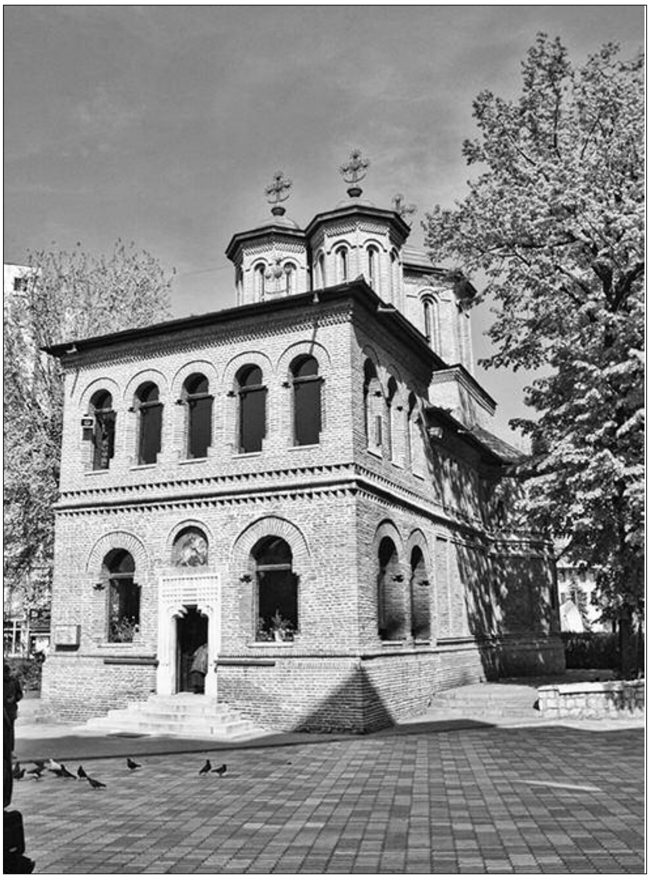
Biserica Precista Veche din Coastă („Vovidenia” sau „Intrarea în biserică a Maicii Domnului”, cunoscută azi ca biserica „Maica Domnului”): **David** (1808, 1824, „David duhovnicu”), **Nicolae** (1808; 1824, în vârstă de 40 de ani; 1832-1833, „popa Nicolae”; 1833, 1836, 1843-1844, „popa Nicolae duhovnic”), **protopopul Luca**[15] (1817, protopop al Plăşii de Jos din judeţul Muscel), **Tănase** (1824, 1833, „Tănase duhovnicul”

în catagrafie; 1833, „popa Tănasie” în registrul intern mitrical; 1836, „popa Atanasie”), **Nicolae** („diacon Nicolae sin Tudorache”, 28 de ani în 1824, preot în 1825; 1834, 1836 şi 1845, „popa Nicolae Tănăsescu”; 1839, „popa Nicolae”; 1845, „preot Nicolae”; 1856, „preot Nicolae”,), **Athanasie** (preot „Athanasie depotatu, 35 ani”, 1825; 1834 şi 1836, „popa Tănasie Popescu” sau „popa Tănasie sin David”; 1839, „popa Tănasie”; 1843, „popa Atanasie”; 1845, „protopop Atanasie”), **Ioan Penescu** (1833, consemnat şi în catagrafia oficială, şi în registrul intern, mitrical, din acest an; 1834, „popa Ioan Popovici”; 1836, „popa Ioan” sau „popa Ioan sin popa Luca”; 1838-1839, 1846, 1853-1854 şi 1861, „popa Ion”; 1843 şi 1845, „preot Ioan sin popa

Luca" sau „popa Ioan Luca"; 1844, „preot Ion"; 1847-1851 și 1856-1859, „preot Ioan Duhovnic"; 1860 și 1864-1865, „preotul Ioan Penescu", foarte probabil același cu duhovnicul Ioan pomenit până acum), **Ioan** (1833, dascăl), **Oprea** (1846-1853, „popa Oprea";), **Niță** (1854, „popa Niță"), **Mihalache** (1856, „preot Mihalache"), **Voicu Costandinescu** (1864-1865, „preot Voicu Costandinescu"), **Dimitrie** (1864, preot Dimitrie).

Biserica domnească Sf. Gheorghe: **Dionisie** (ieromonah sachelarie între 1805-1806), **Ioan (Nițu) Coculescu** (protopop protocotarie între 1805-1817), **Ianache** (preot duhovnic în 1806), **Nicolae** (protopop și duhovnic între 1805-1819), **Preda** (preot între 1805-1824, 1834?), **Chițu** (amintit în 1808, preot scutit), **Mihai Bogatu?**(preot în 1809, probabil la Sf. Gheorghe), **Ilie** (diacon în 1806; preot în 1808 și în 1817), **Gheorghe Coculescu Iconomu** (diacon, apoi preot și protopop între 1813-1864), **Vasilie Gărdescu** (diacon, apoi protopop sachelarie, între 1817-1826), **Zamfir** (protopop între 1817-1836), **Vlasie** (protosinghel în 1822), **David** (preot duhovnic între 1822-1832), **Andronache** (preot în 1822), **Hristea** (preot duhovnic între 1824-1833), **Hristea Longin** (preot între 1824-1834), **Ioan** (diacon, scutit cu privilegiu domnesc, în 1824), **Gheorghie** (preot în 1824, în vârstă de 35 de ani), **Dumitru Cioran** (preot între 1832-1860), **Costandin** (preot între 1832-1838, protopop), **Tănase** (diacon în 1833), **David Geanbașu** (preot în 1834, preot), **Teodor** (preot în 1838), **Ghiță** (diacon în 1838), **Alecsandru Antonescu (Sandu Toncea)** (preot duhovnic între 1840-1874), **Martin** (preot amintit în pomelnicul din 1842), **Ioan** (preot amintit în pomelnicul din 1842), **Ioan** (preot amintit în pomelnicul din 1842), **Ioan** (preot amintit în pomelnicul din 1842), **Ioil** (ieromonah amintit în pomelnicul din 1842), **Magdalina** (monahie amintită în pomelnicul din 1842), **Dorotia** (monahie amintită în pomelnicul din 1842), **Radu** (diacon amintit în pomelnicul din 1842), **Fota** (diacon amintit în pomelnicul din 1842), **Alecsandru Meculescu** (preot între 1846-1865), **G. Tănăsescu** (preot în 1862), **Nae Mateescu** (n. 1831-m. 1901; preot între 1865-1867; paroh în 1890), **Ștefan Petrescu** (cântăreț în 1865-1866, preot în 1866)[16].

Note de subsol:

[1]Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeșului, 1793-1949*, Pitești, 2005, pp. 159-161 (conduita protopopilor de Pitești, Gheorghe Coculescu și Nicolae Constantinescu și Constantin Brădeanu)

[2]Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile carți de slujbă de la bisericile din Pitești*, în „M.O.", anul XIII, 1961, nr. 1-4, p. 204-205.

[3]*Ibidem.*

[4]Pr. Marin M. Braniște, pr. Ilie Diaconescu *Pisanii, însemnări și manuscrise din vechile biserici ale orașului Pitești*, în „M.O.", anul XXIII, 1971, nr. 1-2, p. 64: protopopii Șărban și Costandin Castrisie, slujitori amândoi în 1839.

[5]*Ibidem*, p. 65 (popa Costantin de la Greci despre holeră).

[6]*Ibidem*, p. 64.

[7]*Ibidem.* Preoți evocați în 1837 care au slujit la Buna Vestire-Greci: popa Paraschiv, popa Cârstea.

[8]*Ibidem.* Popa Enache de la Ostroveni e amintit în 1837 că a slujit la BunaVestire-Greci.

[9]*Ibidem.* „popa Gheorghe sin dascălu Ene", *Ibidem*, p.64

[10]*Ibidem.* Protopopii Șerban și Costandin castrisie și cântărețul Dimitriul.

[11]*Ibidem.* „Pandelimon, 1844, mai 7", p. 64.

[12]*Ibidem*, p. 65: „pr. Pandelie, protonotarie, 1853"

[13]*Ibidem*: „popa Ioan de la Bradu de Jos, 1850, mai 8".

[14]*Ibidem*: „popa Neagu de la Greci, 1855".

[15]Pr. Marin M. Braniște, pr. Ilie Diaconescu, *Pisanii, însemnări...*, (IV) în „M.O.", anul XXIII, 1971, nr. 7-8, p. 567 (Caragea Vodă comunică în 1817 tuturor preoților, deci și protopopului Luca al plășii de Jos a jud. Muscel, să informeze poporenii că micșorează dăjdiile).

[16]Octavian Dărmănescu, *Biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești*, Editura Europroduct, Pitești, 2017 (ediție electronică). Lista totală a slujitorilor bisericii domnești din Pitești pe care i-am putut depista va fi publicată într-un număr viitor.

Ion/Ioan Antonescu în Enciclopedia Argeșului și Muscelului

prof. univ. dr. Petre POPA

***Abstract**: The author, Petre Popa, a university teacher from Piteşti, describes in his article a few details concerning the presence in his scientific works of several notes and descriptions regarding the life of the Romanian general and ruler of the country during the Second World War, Ion/Ioan Antonescu. He was born in 1882 in Pitești and in his entire life he never neglected his place of birth. In this study, the author presents the most important details regarding the general that can be found in the "Argeș and Muscel County Enciclopedia".*

***Key words**: Ion/Ioan Antonescu, Pitești, historiography, memory and history*

La 5 octombrie 2006, în sala de conferinţe „Gheorghe Ionescu-Gion" a Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu" Argeş, se lansa, public, proiectul *Enciclopediei Argeşului şi Muscelului*. Ideea datată din 2003, fiind o iniţiativă a celui care vă relatează, împărtăşită, la timpul potrivit, colaboratorilor noştri statornici pentru scrierea cărţilor despre Piteşti, respectiv juristul Silvestru D. Voinescu (1935-2005), director emblematic al instituţiei amintite mai sus (1964-2004), şi profesorul Paul Dicu (1926-2008), secretar consecvent al Societăţii de Ştiinţe Istorice din România, Filiala Piteşti (1961-1978). Este vorba de patru volume ale unui dicţionar de mari proporţii, cuprinzând persoane remarcate de-a lungul timpului în arealul Argeş-Muscel, familii renumite, localităţi, repere economice, instituţii sau alte foruri publice, organizaţii şi asociaţii importante, aşezăminte laice ori religioase, monumente, locuri istorice, edificii reprezentative, hidronime, rezervaţii naturale, mijloace media, diverse iniţiative comunitare, glosar selectiv. După ani de căutări şi clarificări, putem prezenta, într-o primă formă, electronic: **Volumul I (A-C),** postat pe site-ul Bibliotecii Judeţene Argeş; **Volumul II (D-K),** aflat pe adresa Bibliotecii Universităţii din Piteşti; **Volumul III (L-R)** identificat, virtual, la Muzeul Judeţean Argeş; **Volumul IV (S-Z+anexe)**, regăsit în portofoliul Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti. Colegiul redacţional, coordonat de semnatarul acestor pagini, are: patru redactori responsabili, cunoscuţii oameni de cultură, doctori în ştiinţe Octavian Mihail Sachelarie, Ileana Bălan, Spiridon Cristocea, Filofteia Pally; 73 de redactori de specialitate, care elaborează şi semnează miniportretele sau consemnările tematice, folosind simboluri proprii; secretariat general; patru tehnoredactori (Mihaela Voinicu, Mihaela Deaconu, Liviu Gabriel Dumitru, Aurelian Nicolae Zamfir); numeroşi documentarişti, operatori, consilieri editoriali de literă, alţi colaboratori. Consultanţa ştiinţifică se asigură de prof. univ. dr. Nicolae Leonăchescu şi cercetător principal gradul I dr. Gheorghe Păun, membru al Academiei Române, originari din Argeş. Toţi sunt înscrişi în casetele tehnice, au vârste, profesii, orientări ideologice diferite, nu promovează conotaţii politice, acceptă conlucrarea şi voluntariatul în favoarea Cetăţii. Egida aparţine Consiliului Judeţean Argeş, Universităţii din Piteşti, Clubului Enciclopediştilor din Argeş-Muscel. Există mai mulţi parteneri media, corespondenţi din alte judeţe ale ţării şi din capitală, ori cu domiciliul în diverse state ale lumii. Orice informaţie devine utilă, iar accesul spre colegiul redacţional nu este restricţionat. După finalizare, *Enciclopedia* se va edita clasic.

Calendaristic, joi, 1 iunie 2017, se împlinesc 71 de ani de la moartea mareşalului Ion Antonescu, iar, vineri, 2 iunie 2017, consemnăm naşterea sa, în Piteşti, acum 135 de ani (1882). Timpurile suprapuse numelui şi faptelor ofiţerului superior de carieră, Ion Antonescu, au *îmbrăcat,* conjunctural, nuanţele alb sau negru! Indiferent, însă, de ritmicitatea existenţialistă personală şi succesiunea atitudinii contradictorie a regimurilor guvernamentale postbelice, interne ori externe, Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român (1940 – 1944), rămâne una dintre cele mai cunoscute personalităţi ale reşedinţei Argeşului. Fundamentalist, oamenii acestor locuri nu l-au renegat niciodată! Treptat, a intrat în memoria colectivă developând, predominant, prima dintre tonalităţile amintite mai sus! Dar, concluziile exprimate la nivelul forurilor *decidente*, naţionale şi continentale, *ghidează* etichetarea preocupărilor

mareşalului spre *etajări* drastice, greu de surmontat bilanţier!

Paragrafele următoare conferă lectorilor posibilitatea să reflecteze asupra modului în care ***Enciclopedia Argeşului şi Muscelului*** face referiri la Ion/Ioan Antonescu. Reamintim faptul că această operă de anvergură (patru tomuri, realizate după modelul dicţionarelor franceze *Laurousse)* este accesibilă pe *internet,* descărcare electronică: Biblioteca Judeţeană *Dinicu Golescu* Argeş (*https://www.muzeulgolesti.ro/pdf/volIV Muzeu.pdf*); Biblioteca Universităţii din Piteşti (*http://bibliotecaupit.ro)*; Muzeul Judeţean Argeş (*http://www.muzeul-judeţean-argeş.ro);* Muzeul

Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti (). Postarea s-a efectuat succesiv: 2008***, Volumul I (A – C)***; ***Volumul II (D -K)***; 2012, ***Volumul III (L-R)***; 2014, ***Volumul IV (S-Z).*** Demersurile pentru editarea lucrării pe hârtie fiind avansate, sugestiile cititorilor, referitoare la Ion/Ioan Antonescu, ori privind alte enunţuri, sunt binevenite. Repere *ambientale* transpar, iniţial, din *eseul* nostru introductiv, intitulat ***Spiritul enciclopedismului şi Argeşul***, ritmat metodic. Aşa, de exemplu, atunci când ne ocupăm de etapa 1941 -1944, amintim, *factologic,* participarea militarilor din acest areal pe *Frontul de Est,* ofensivă declanşată prin ***Ordinul*** generalului Ion/Ioan Antonescu, urmărind reîntregirea teritoriului naţional (*Războiul Sfânt).*

Elementele esenţiale, ce definesc *traiectoria* activităţii publice a lui Ion Antonescu, notificat ***Ioan*** în actele civile ale Primăriei Piteşti (2 iunie 1882), se detaşează, rezumativ, din litera **A:** sublocotenent (1904); locotenent (1911); căpitan (1913); maior (1916); locotenent-colonel (1917); colonel (1920); general de brigadă (1931); general de divizie (1937); general de corp de armată (1940); mareşal (1941); arestat (23 august 1944); judecat (mai 1946); condamnat la moarte şi executat (1 iunie 1946). Textul *cardinal*, *coagulând,* redacţional, *lideri politici*, *şef de stat, demnitari ai perioadelor modernă şi contemporană, originari din Argeş – Muscel,* este semnat de Sevastian Tudor (S.M.T), doctor în istorie, manager cultural, publicist. Tangenţial, despre Ion/Ioan Antonescu se aminteşte, convergent literei **A,** şi în prezentarea enciclopedică a colaboratorului său apropiat, Mihail A. Antonescu (1904 – 1946), integrat Argeşului prin familie tradiţională, studii, proprietăţi, domiciliu. În cărţile publicate, acesta oferă numeroase informaţii privind programul Consiliului de Miniştri, coordonat personal ca vicepreşedinte, ceea ce rezultă din titlurile: ***Deux années de gouvernement. 6 septembrie 1940 – 6 septembrie 1942*** (1942); ***În serviciul Ţării. Cuvântări*** (1942); ***Mareşalul Antonescu, Conducătorul României***(1943). Considerentele poartă semnătura medicului Zicu Ionescu (Z.M.I.), analist al memorialisticii perioadei 1939 – 1964.

Apoi, în litera **C,** doamna Silvia Popescu (**S.P.P**), reliefând structurile proprii *comunităţii* locale a *evreilor*, dar şi ale *romilor,* defineşte măsurile restrictive, adoptate pe timpul administraţiei generale, gândite de Ion/Ioan Antonescu, imprevizibile pentru statutul acestor etnii, având, la Piteşti, o anumită prezenţă demografică. Semnificaţie distinctă acordăm, tot în litera **C,** relatării privind inundarea aşezării Corbeni (1941), prin revărsarea Argeşului, unde, preconizând diminuarea catastrofei, s-a edificat, după proiectul aprobat de mareşal, satul model *Antoneşti,* denumire uzitată frecvent. Amănuntele sunt conservate sub semnătura protectorului unor valori esenţiale, din Argeş – Muscel, cunoscutul literat şi monografist, Grigore Constantinescu (**G.I.C**).

Numele lui Ion/Ioan Antonescu este asociat, *organic*, sporirii capacităţii de luptă a Diviziei 3

Infanterie, mare unitate militară română (1889 – 1946), sedii succesive, Târgovişte şi Piteşti. Ca urmare, litera **D**, prezentând această structură operativă, nominalizează comandamentul garnizoanei, generalul de brigadă (1931 – 1937), ulterior, generalul de divizie (1937 – 1940), Ion/Ioan Antonescu, aflat la Piteşti, în exerciţiul funcţiei, cinci ani (1933 - 1937). Conducătorul Statului se va baza pe ataşamentul Diviziei 3 Infanterie Piteşti în câteva situaţii speciale: asigurarea ordinii civice şi contracararea rebeliunii legionare la Bucureşti; declanşarea ofensivei şi înaintarea *preliminară* pe *Frontul de Est;* instruirea noilor contingente recrutate din mai multe judeţe arondate. Asemenea detalii enciclopedice aparţin profesorului universitar, doctor în istorie, şeful Arhivelor Militare din Piteşti (1987 – 2001), colonel Gheorghe Nicolescu (**G.I.N**.). Cuprinsul literei **D** ne oferă posibilitatea să foiletăm, benefic, sinteza operei cunoscutului istoric, Valeriu – Florin Dobrinescu (1943 -2003), profesor al Universităţii din Piteşti. Autorul îl evaluează, prevalent, pe Ion/Ioan Antonescu în cărţile sale reprezentative, scrise împreună cu mai mulţi colaboratori: ***Ultimele luni de pace. Martie – August 1939*** (1992); ***Plata şi răsplata istoriei. Ion Antonescu, militar şi diplomat. 1914 – 1940*** (1944); ***Plata şi răsplata istoriei. Titulescu, Antonescu şi relaţiile anglo-române în anii '20*** (1995), enunţuri sistematizate de conferenţiarul dr. Spiridon Cristocea (**S.I.C.**), multă vreme director al Muzeului Judeţean Argeş, laureat al Academiei Române (2013).

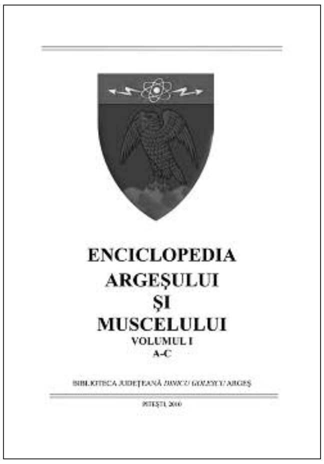
Personalitatea adusă în prim-plan, Ion/Ioan Antonescu, a devenit subiect prioritar şi pentru unii artişti plastici. Dintre aceştia, litera **G** face referiri la sculptorul argeşean, Nicolae Georgescu, al cărui *portofoliu* cuprinde inclusiv bustul şi statuia mareşalului, realizate în ipsos, opere *ghidate* spre *turnare*, eventual, amplasare urbană. Informaţiile sunt obţinute, *colocvial*, prin redactorul acestui domeniu, Simona Nagîţ (**S.C.N.**), de la Biblioteca Judeţeană *Dinicu Golescu* Argeş. Temporar (1940 – 1944), mai multe instituţii, străzi, organizaţii, din România, au purtat numele *Ion Antonescu*. Litera **L**, integrată enciclopediei noastre, aminteşte, tipologic, *eponimia* acordată Liceului Militar Curtea de Argeş, clădiri aparţinând, astăzi, Grupului Şcolar Forestier. Precizările, concordante ilustrării aspectelor specifice învăţământului *vocaţional,* sunt semnate de inginerul Dumitru Gherăsoiu (**D.I.G**.), directorul Grupului Şcolar Nr. 6 Construcţii Piteşti (1974 – 1982; 1990 – 1995). Consecvenţi criteriului alfabetic, relevăm faptul că, litera **M** prezintă, elocvent, scrierile semnate de Teodor Mavrodin, cercetătorul conducând Arhivele Naţionale, Filiala Piteşti, în etapa 1978 – 2000. Se detaşază volumul intitulat ***Mareşalul Antonescu întemniţat la Moscova*** (1998), iar pentru documentare, autorul a investigat surse exclusiviste din capitala Federaţiei Ruse. Enunţul enciclopedic este semnat de Spiridon Cristocea (**S.I.C**.), amintit mai sus. Colegiul redacţional beneficiază de aportul istoricului Teodor Mavrodin (**T.N.M.**) la prelucrarea datelor specifice administraţiei din Argeş-Muscel.

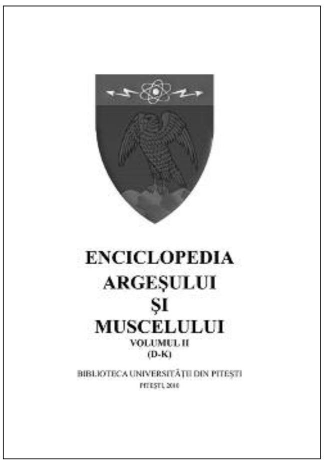
Reverberarea contribuţiei lui Ion/Ioan Antonescu la dezvoltarea oraşului Piteşti, atunci când a comandat Divizia 3 Infanterie, se degajă, bunăoară, din litera **P.** Aşa, de exemplu, ecologistul Valeriu – Florin Alexiu (**V.F.A**.), exprimând preocupări favorabile demersului, aminteşte implicarea personală a generalului de brigadă pentru amenajarea terenurilor sportive din Parcul *Ştrand* (1935 – 1937). Asemenea preocupări, gestionate de Primăria Piteşti continuau iniţiativa trasării Bulevardului Eroilor, dar şi alte acţiuni comunitare specifice. Un loc aparte ocupă nominalizarea mareşalului Ion/Ioan Antonescu în litera **Z.** Este vorba de informaţiile cercetătorului şi publicistului Ion Gheorghe Petrescu, din Bucureşti, referitoare la amiralul Dan Z. Zaharia, devenit cetăţean al comunei Stoeneşti (Muscel). Personajul a colaborat, nemijlocit, la editarea discursurilor Conducătorului Ţării, prezentând valoare intrinsecă. Nuanţarea enciclopedică a sensurilor citate revine universitarului Gheorghe Nicolescu (G.I.N), evocat anterior.

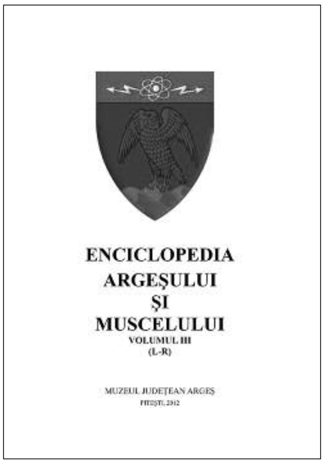
Selecţiile tematice, din ***Enciclopedia Argeşului şi Muscelului,*** privind rolul lui Ion/Ioan Antonescu în istoria zonală, naţională sau europeană, pot continua! Subiectul a fost inspirat de continutul paginilor introductive, extrase din ***Enciclopedia României, Volumul IV (Economia naţională. Circulaţie, distribuţie şi consum****), Imprimeria Naţională, Bucureşti, mai 1943*, demers tipografic aflat, constant, în sistemul bibliografic uzual. După cum precizează casetele tehnice, lucrarea, fundamentală privind reliefarea autohtoniei, s-a realizat de Asociaţia Ştiinţifică pentru Enciclopedia României / ASPER, tomurile I-III, 1938, poartă pecetea Majestăţii Sale, regele Carol al II-lea, iar cel listat contextual apărea sub înaltul patronaj al domnului Mareşal Ion Antonescu, Conducătorul Statului. Comitetul de

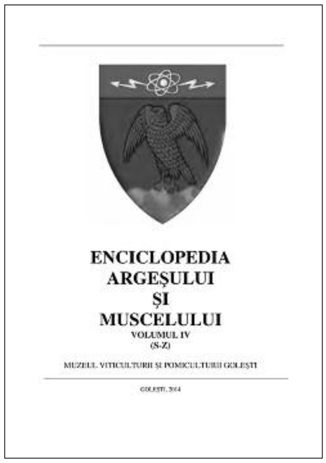
Direcţie, Consiliul de Administraţie, celelalte foruri, instituite, oficial, pentru elaborarea şi editarea *Enciclopediei României*, includ 35 de nume, marcante ale vieţii publice din perioada evocată, precum: Dimitrie Gusti (preşedinte), Nicolae Arcadian, Dan Botta, Constantin Enescu, Constantin Flondor, Mitu Georgescu, Ion Gigurtu, Constantin C Giurescu, Anton Golopenţia, Constantin Moisil, Constantin Orghidan, Mircea Vulcănescu.

Obiectivare istoriografică din perspectiva acestor paragrafe degajă, *frazat,* pentru ***Volumul IV***, ***Cuvânt înainte***, semnat olograf, de maresalul Ion Antonescu, text reprodus, *ad-literam,* documentar: *„Lupta uriaşă ce se dă în răsăritul Europei între cele două concepţii de viaţă, care vor hotărî organizarea şi soarta continentului nostru, angajează azi toate forţele materiale şi morale ale neamului românesc. România ia parte cu însufleţire şi convingere la această luptă, pentru că de sfârşitul ei victorios atârnă siguranţa deplină a existenţei sale şi putinţa împlinirii integrale a drepturilor noastre legitime. Conştiinţa aceasta a datoriilor şi drepturilor noastre stă temelie de nezdruncinat pentru jertfele generoase de sânge ale vitejilor, cât şi pentru eforturile excepţionale ale frontului intern. În asemenea împrejurări este de înţeles că activitatea culturală are mari greutăţi de învins. Aceasta cu deosebire atunci, când ea depăşeşte munca de creaţie individuală şi reprezintă acţiuni colective, cari nu pot fi împlinite decât în cadrul lor organic şi prin efortul comun al colaboratorilor chemaţi să le desăvârşească. Truda de a duce la capăt, în împrejurările excepţionale de azi, reprezintă o formă de eroism moral vrednică de toată consideraţia noastră. Iată de ce preţuiesc în mod deosebit hotărârea ,,Asociaţiei ştiinţifice pentru Enciclopedia României” de a continua publicarea acestei opere unice, concepute după un plan original al sociologiei româneşti, cu scopul de a înfăţişa, prin cei mai de seamă specialişti, o icoană vie şi unitară a vieţii poporului român, din toate regiunile şi din toate timpurile. Este o operă fundamentală de creaţie culturală românească cu atât mai valoroasă, cu cât ne-au lipsit până acum mai ales realizările muncii ştiinţifice organizate, cari întrec toate posibilităţile de creaţie individuală. Cu armele de foc, în bubuitul tunurilor, în iureşul de atac al baionetelor, se conturează graniţele viitoare ale statelor, pe măsura potenţialului vital al neamurilor. Numai armele culturii pot da însă conţinutul de spiritualitate, care legitimează şi închează definitiv stăpânirile şi pune în valoare, spre folosul naţiunii şi umanităţii întregi, bogăţiile sufletului şi pământului românesc. De aceea, trecând peste orice alte consideraţii şi poate orice dificultăţi ale momentului, iniţiativele culturale trebuiesc stimulate, continuitatea muncii creatoare trebuie asigurată în toate domeniile şi viitorul neamului trebuie zidit, cu răbdare şi stăruinţă, prin munca neobosită a fiilor lui celor mai buni, tineri şi bătrâni, înfrăţiţi în dragoste şi trudă pentru înălţarea Patriei. Cu aceste gânduri am înţeles să acord sprijinul meu întreg, pentru ca ,,Enciclopedia României”, instrument atât de preţios de cultură pentru fiecare Român, să poată fi realizată pe deplin, cu un ceas mai devreme”.* Ion Antonescu, Mareşal al României şi Conducător al Statului (*semnătură olograf*).

Personalitatea lui Eugen Țurcanu (1925-1954)

Prof. Ionuț Gabriel ZIDARU

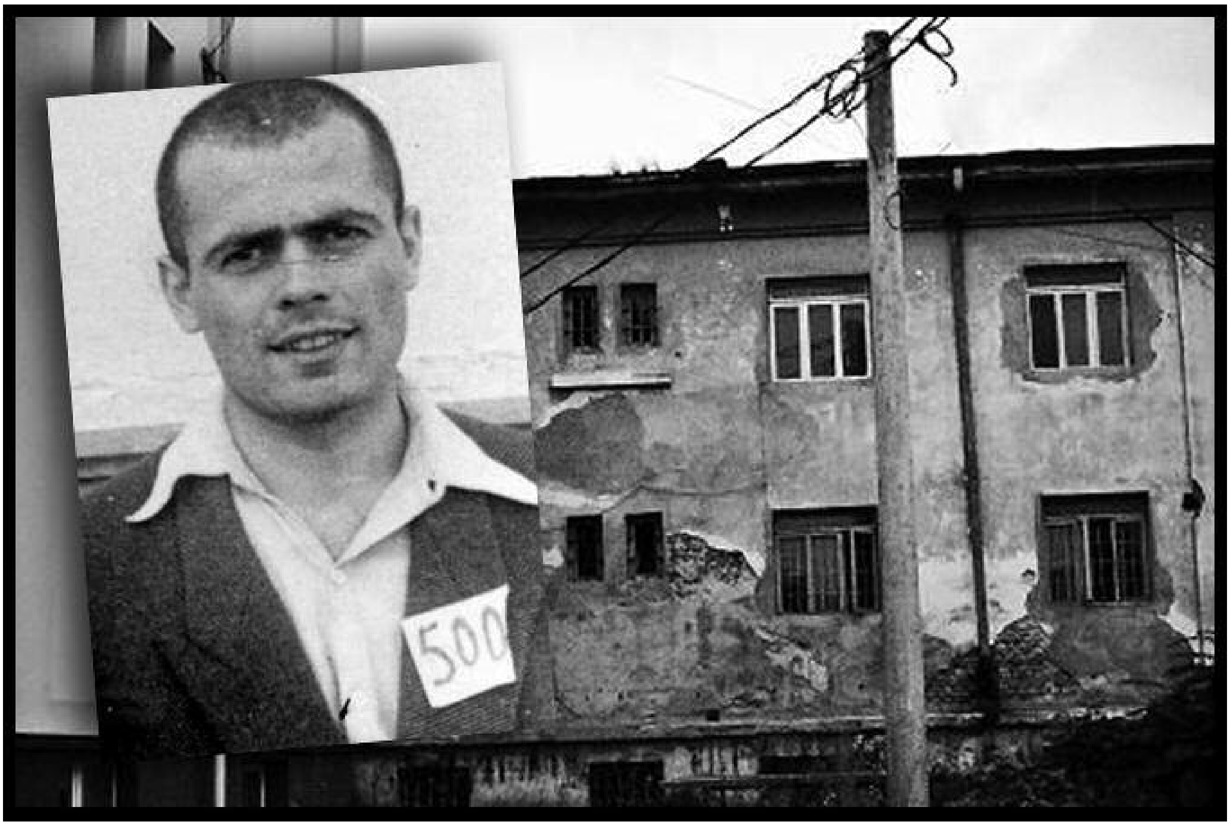
Motto:*”Un bărbat frumos, ieşit din comun, cu capul mare, cu trăsături fine, fruntea lată, buze senzuale, părul castaniu spre blond, ondulat şi nasul de tip clasic, grecesc. Ochii, mari, exagerat de mari, albaştri, foarte expresivi. Când se încrunta, te înspăimânta. Bărbia specific tipului voluntar. Râdea rareori şi râsul lui era plăcut, atrăgător. Corpul, bine proporţionat, părea al unui atlet de performanţă. Când se enerva era atât de crud, că distrugea totul în calea lui, ca un ucigaş feroce. Mai era apoi şi de o inteligenţă ieşită din comun şi cu o memorie formidabilă. Îşi aducea aminte de tot ceea ce declarase fiecare student la Bucureşti şi Gherla”.*

Dumitru Bordeianu

Abstract: *The end of World War II in Romania represented the beginning of the communist regime that lasted until 1989. Many history pages from the first two decades of that period are filled with terrible horrors and crimes against thousands of Romanians. Some of them are related with the so called ”Pitești Experiment”- a prison in the city of Pitești- Argeș County- where people considered enemies of the communism were ”educated and reformed” by all means of terror. The present study is dedicated to one of those who helped to enable and execute in prison this kind of ”reeducation”: Eugen Țurcanu.*

Key words: *communism, Pitești Experiment, terror, education by terror, Eugen Țurcanu*

Introducere. În istoria comunismului românesc, *Eugen Ţurcanu* este unul dintre personajele cele mai crude şi inumane pe care le-a putut naşte comunismul din România, numele său fiind aproape sinonim cu *„reeducarea de la Piteşti”*. *Eugen Ţurcanu,* supranumit *„călăul de la Piteşti”* a fost un personaj obscur, conducător al torţionarilor de la Piteşti, acesta a dat dovadă de o cruzime criminală fără limite faţă de victimele sale. *„Experimentul Piteşti”* pe care istoricul *Francois*

Furet îl considera *,,una dintre cele mai cumplite experienţe de dezumanizare pe care le-a cunoscut epoca noastră”*[1], este direct legat de numele lui Ţurcanu. Personaj central al *,,demascărilor”*, Eugen Ţurcanu a fost cunoscut de majoritatea celor închişi în Piteşti, unde avea puteri discreţionare: *,,De el se temea mai mult personalul care lucra pe secţie decât de director (...) întrucât acesta dădea informaţii administraţiei şi despre personalul administrativ, lucru cunoscut în penitenciar”*[2].

Cine a fost Eugen Ţurcanu? *Eugen Ţurcanu* era originar din judeţul Suceava, a văzut lumina zilei în Dârmoxa (astăzi Broşteni, Păltiniş) pe 8 iulie 1925, fiind cel mai mare dintre şapte fraţi. Tatăl său, Gheorghe, lucra ca supraveghetor de pădure chiar în Broşteni şi se înscrisese în P.M.R. Eugen a urmat şcoala primară la Păltiniş, în cătunul Drăgoiasa, şi alţi trei ani în cătunul natal, după care s-a înscris în 1937 la Liceul ,,Dragoş Vodă” din Câmpulung Moldovenesc. Apropierea de Frăţiile de Cruce s-a produs în clasa a IV-a de liceu, nu atât datorită afinităţii pentru concepţia legionară, cât legăturile prieteneşti: Ţurcanu a fost recrutat în decembrie 1940, în plină guvernare legionară, şi încadrat în grupul FDC Câmpulung.

Activitatea legionară a lui Eugen Ţurcanu. Activitatea din această perioadă s-a rezumat la participarea la şedinţe şi colectarea unor sume de bani, ea fiind tulburată de izbucnirea rebeliunii din 21-23 ianuarie 1941. După înăbuşirea rebeliunii legionare, s-a reîntors la şcoală, unde a fost anchetat de un maior. Incidentele nu l-au făcut să renunţe la orientare, dar, întrucât activitatea legionară devenise interzisă, nu s-a remarcat prin nimic deosebit. În vara anului 1942 Ţurcanu a depus jurământul de frate de cruce[3]. Anul şcolar 1943-1944 i-a adus primele nemulţumiri majore faţă de noul şef de grup din liceu, fiindcă le pretindea *,,activitate intensă, şedinţe peste şedinţe, lucru cu care eu nu eram de acord”*. După pătrunderea trupelor sovietice în nordul Moldovei, în martie 1944, Ţurcanu s-a refugiat la Viforâta şi s-a întors abia în toamnă pentru a-şi relua studiile. Rămas singurul frate de cruce din liceu, a primit ordin să continue activitatea şi a condus două şedinţe la care au participat, printre alţii, Ştefan Andronic, Vasile Badale şi Maximilian Sobolevschi, cu care se va reîntâlni în penitenciarul din Suceava. Prin urmare, pentru o scurtă perioadă a fost chiar şeful grupului FDC Câmpulung. Pare să fie ultimul gest voluntar făcut pentru legionari, pentru că la începutul anului 1945 s-a înscris în UTC, moment din care colegii au început să-l evite. Spre finalul liceului a trăit o poveste de iubire cu Oltea Saghin, fiica unui comandant legionar din Câmpulung, care ulterior a fost obligată să renunţe la şcoală pentru a naşte o fetiţă, Elena, botezată astfel după mama lui Eugen.

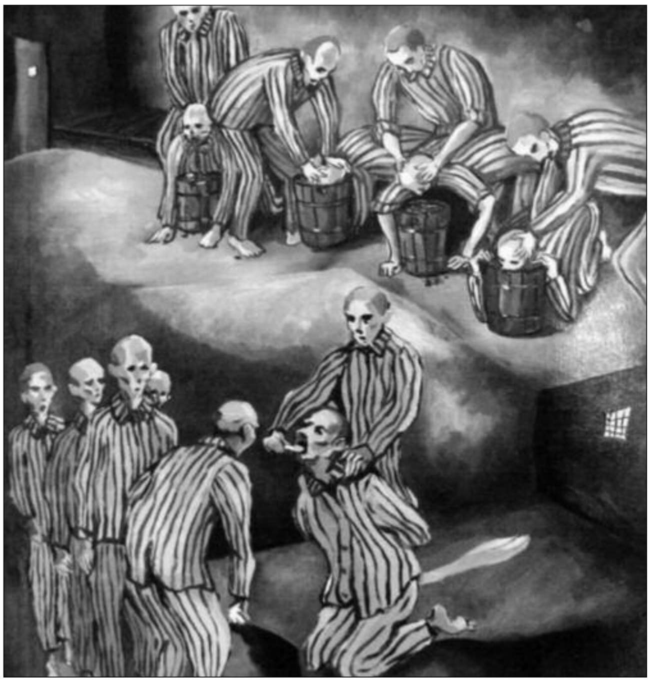
Ţurcanu şi-a dat examenul de bacalaureat pe 10 iulie 1945 la Suceava şi s-a înscris la Facultatea de Drept din Iaşi. Anul următor a fost invitat la două şedinţe ale grupului legionar de la Drept, la care a participat probabil din prietenie pentru Dumitru Solcan şi Ştefan Andronic, deşi în sinea sa era din ce în ce mai stingher. Numai că lucrurile se schimbaseră definitiv pentru tânărul student: *,,Acum însă eram ateu şi interveniseră lucruri ce aveau să caracterizeze un moment de cotitură în viaţa mea”*[4]. Deşi a acceptat să participe la şedinţe, Ţurcanu nu a reuşit să intre în atmosfera grupului şi a încercat să discute şi despre alte subiecte decât cele de ideologie legionară pentru a vedea dacă nu sunt *,,în contratimp cu realităţile”*, dar colegii l-au refuzat şi l-au ameninţat indirect, spunându-i că discuţiile libere pot duce la rătăciri. La a doua întâlnire, un episod şi mai penibil avea să-l facă să conştientizeze fără urmă de îndoială că locul său nu mai este lângă legionari: Dumitru Solcan i-a cerut să vorbească despre Corneliu Zelea Codreanu în timp ce se uită la o stea luminoasă. Nefiind pătruns de solemnitatea căutată de fostul său şef, Ţurcanu a refuzat să răspundă şi a părăsit definitiv activitatea, *,,dezamăgit şi scârbit de mişcarea legionară”*. La rândul lor, legionarii l-au considerat din acest moment *,,trădător”*. Ruperea de sub influenţa legionar-reacţionară a familiei soţiei i-a fost facilitată de cunoaşterea unor studenţi comunişti şi de acumularea primelor cunoştinţe ideologice.

Eugen Ţurcanu şi mişcarea comunistă. În mai 1947 s-a înscris în P.C.R., iar mai târziu a fost înscris la o şcoală diplomatică a Comitetului Central al P.C.R. Toate acestea n-au contat în ochii comuniştilor faţă de participarea la şedinţele legionare şi Eugen Ţurcanu a fost arestat la 25 iunie 1948, în urma declaraţiilor date în anchetă de unul dintre legionarii arestaţi în săptămânile precedente. Printre acuzaţiile care i s-au adus a fost si cea de părtinire legionară, deşi acest lucru nu a putut fi verificat până acum. Această *,,părtinire”* implica nedeclararea faptului că soţia sa era fiica unui legionar de seamă. După îndelungate anchete, comisia Tribunalului Militar din Iaşi îl va condamna la şapte ani de închisoare, pentru *,,activitate legionară”* şi pentru delict de uneltire. În realitate, însă, fu trimis acolo pentru un scop mult mai complex, scop al cărei unealtă urma să devină,

considerat de comunişti ca un element destul de devotat, măcar pentru a începe[5].

Eugen Ţurcanu şi perioada de detenţie la închisoarea din Suceava. Pe 3 iulie 1948, Eugen Turcanu, a fost depus la închisoare, apoi încarcerat la camera 47 parter[6]. În perioada detenţiei de la Suceava, Ţurcanu a colaborat cu ofiţerul Şniţer şi chiar a redactat împreună cu câţiva colegi un istoric al grupării pe care a condus-o o scurtă vreme. Dar arestarea a lăsat urme adânci şi l-a determinat să îi propună comisarului Ciupagea o acţiune de reeducare a deţinuţilor politici. Planul acesta consta în începerea unei campanii de aşa zisa *„reeducare"* a studenţilor, campanie care trebuia să aibă consecinţă *„reîncadrarea"* studenţilor în viaţa comunistă, deci trecerea lor printr-o şcoală politică. De la început, l-a avut colaborator apropiat pe studentul Titus Leonida. Primul lucru făcut a fost stabilirea unor tabele statistice din care reieşea originea deţinuţilor din Suceava, categoria socială din care făceau parte, averea, educaţia primită, apartenenţa politică. Regimul era interesat de propunerea lui pentru că reeducarea este un principiu des utilizat în discursul comunist iar penitenciarele trebuie să devină institute de reeducare a duşmanilor poporului. Dorinţa lui Ţurcanu era de a demonstra regimului în mod practic că îi este fidel şi s-a rupt complet de rătăcirea legionară din tinereţe. Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor ne indică faptul că regimul a început să se folosească de el cel puţin din luna noiembrie, când Ţurcanu a fost numit planton pe etajul I şi îşi punea bazele unei reţele informative. Regimul de detenţie al lui Ţurcanu era unul special. Acesta avea o cameră separată. Ţurcanu era un fel de ştab al tuturor plantoanelor. El avea cheile de la celule asupra sa, nu gardianul. Ţurcanu muta oamenii dintr-o cameră în alta după un plan al său, neştiut de nimeni. Tot el supraveghea prin vizetă pe deţinuţi şi trăgea cu urechea pe la uşi ca să ştie ce se petrece în camere. Puterea lui în inchisoarea Suceava era mai mare decât a directorului. În închisoarea din Suceava, Ţurcanu s-a împrietenit cu Alexandru Bogdanovici cu care a înfiinţat O.D.C.C. (Organizaţia Deţinuţilor cu Convingeri Comuniste şi i-a imprimat o formă de organizare tipic comunistă, cu responsabili pe probleme (cadre, agitaţie şi propagandă, cultural etc.). Ţurcanu a format un *„birou"* al organizaţiei în care şi-au împărţit responsabilităţile: Eugen Ţurcanu (secretar), Ion Bob (responsabil organizatoric), Alexandru Bogdanovici (educaţie, lămurire politică), Leonard Gebac (încadrări de membri), Ion Negură (ajutor al lui Gebac), şi Alexandru Mărtinuş (documentare, scripte)[7]. În mai puţin de câteva luni, în data de 19 aprilie 1949, Ţurcanu a fost transferat la închisoarea din Piteşti.

Eugen Ţurcanu si reeducarea de la Piteşti. Încă din prima zi, Ţurcanu a căutat să discute cu directorul închisorii, Alexandru Dumitrescu, angajându-se astfel imediat ca informator asupra tuturor deţinuţilor din Piteşti. Ţurcanu a fost recrutat ca informator al conducerii inchisorii, beneficiind şi de un tratament mult mai favorabil decât cel aplicat deţinuţilor obişnuiţi, beneficiind de suplimente de mâncare, libertate de mişcare în interiorul penitenciarului, iar el avea grijă ca toţi deţinuţii să devină partizani ai ideilor comuniste, indiferent de mijloacele folosite. Decizia de a introduce violenţa a fost luată undeva prin luna noiembrie 1949, şi nu este foarte clar dacă a fost iniţiativa lui Ţurcanu sau dacă ea i-a fost sugerată de altcineva. Cert este faptul că ideea a fost îmbrăţişată complet de Eugen Ţurcanu, care a devenit în scurt timp stăpânul *de facto* al inchisorii. A pornit şi condus bătăile în toate camerele în care era prezent, de regulă prin exclamaţia simplă: *„Pe ei !”*, iar la început i-a instigat şi pe gardieni să participe la violenţe, minţindu-i că victimele i-au numit *„sifilitici”* şi *„mitocani”*. Ţurcanu a participat direct la torturarea a sute de deţinuţi la Piteşti prin bătaie combinată cu alte metode de intimidare ca înjuratul, izolarea în poziţie, frecatul camerei etc. şi este responsabil pentru decesul aproape tuturor victimelor. Eugen Ţurcanu a continuat demascările cu şi mai multă brutalitate începând cu decembrie 1950. La 18 august 1951 Ţurcanu a fost transferat la penitenciarul din Gherla, unde şi-a continuat activitatea de torţionar[8]. A participat şi aici la bătăi, însă mai degrabă ocazional, realizând că planurile manipulatorilor s-au schimbat. La 19 decembrie 1951 a fost transferat la Jilava, unde se pare că a stat pe tot parcursul anului 1952. Nu după mult timp, atrocităţile săvârşite de torţionarii conduşi de Ţurcanu au fost mediatizate, drept pentru care acesta a fost condamnat de comunişti.

Procesul lui Eugen Ţurcanu. Procesul lui Eugen Ţurcanu şi a grupului de torţionari pe care i-a condus a avut loc în perioada septembrie-noiembrie 1954, iar completul de judecată a fost condus de Alexandru Petrescu, cel care prezidase şi la procesele lui Iuliu Maniu şi ale sabotorilor de la Canal. Actul de acuzare formulat de procurorul militar susţinea că activităţile acuzaţilor erau urmare a unei iniţiative a lui Horia Sima pentru a acredita în ţările imperialiste ideea că se urmărea exterminarea şi maltratarea deţinuţilor în puşcăriile comuniste, pentru a compromite regimul şi guvernul român. Prin sentinţa din 10 noiembrie 1954 Ţurcanu, împreună cu majoritatea membrilor grupului acestuia, au fost condamnaţi la moarte. Printre deţinuţi a circulat zvonul că Eugen Ţurcanu s-ar fi căit înainte de moarte. Octavian Tomuţa susţine că s-a întâlnit cu un preot care a stat în celulă cu un Ţurcanu *„abătut, era frământat, era un amestec de resemnare şi disperare”*. El l-a întrebat daca Dumnezeu poate ierta *„crime multe şi grele”* iar Nicolae Itul pretinde că l-a auzit în Jilava strigând de la un geam: *„Mă băieţi, mă, aici Ţurcanu ! Vă rog să spuneţi tuturor că-mi pare rău de toate crimele şi de tot răul pe care l-am făcut şi să mă ierte, dacă pot!*[9]. Faptul este aproape imposibil de confirmat sau de infirmat astăzi. Eugen Ţurcanu a fost executat, prin împuşcare, conform actelor oficiale, pe 17 decembrie 1954, iar decesul a fost înregistrat la Sfatul Popular al comunei Jilava la 5 octombrie 1962.

Note de subsol:

1 http://www.historia.ro/exclusiv_web/portret/articol/eugen-turcanu-monstrul-pite-ti.

2 Mureşan Alin, *„Piteşti, Cronica unei sinucideri asistate”, Ediţia a II –a,* Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Eitura Polirom, 2010, p. 247.

3 *Ibidem,* p. 248.

4 *Ibidem,* p. 249.

5 Bacu Dumitru *„Piteşti, centru de reeducare studenţească”,* Editura Christiana, Bucureşti, 2011, p. 51.

6 Stănescu Mircea,*„Reeducarea în Romania Comunistă (1945-1952), Aiud, Suceava, Piteşti, Braşov”,* Editura Polirom, 2010, p. 51.

7 Mureşan Alin , *op. cit.,* p. 253.

8 *Ibidem,* p. 254.

9 *Ibidem,* p. 256.

Motorsportul argeșean se conjugă la...trecut (XIII)

ing. Nicolae COSMESCU

***Abstract**: Presented for several numbers in this review, the memories about the great Romanian car race drivers, about the greatest races in Romania are meant to illustrate more and more of the Argeș County and the national car race history. Although racing seems like an individual sport, the reality is far different. No great car race driver would have succeeded at becoming a legend of this sport without the help of those in his team. These articles present all their stories. In this one, we will tell that of Dacia Racing Team and Bogdan Marișca*

***Keywords**: speed races, Dacia Racing Team, Bogdan Marișca, car development*

Titi Aur a plecat fără să fi cunoscut satisfacţiile şi gloria la care spera, şi la care îi dădea dreptul clasa lui deosebită. La momentul acela, echipa de la *Automobile Dacia* nu-i putea asigura mijloacele care să-i permită accesul la grandoarea ce-i fusese sortită de steaua destinului său. Dar Necula nu a disperat în faţa unei asemenea pierderi. Avea deja soluţia pentru a-i substitui lipsa. Şi nu una, chiar două. Aici, întrucâtva, putem compara iniţiativa acestuia, demnă de toată lauda, asemenea celei dominantă în echipa IAP la începutul anilor '80. Când au fost "adunate" mai toate marile talente, consacrate sau în curs de devenire. După care, cu trecerea anilor, echipa s-a polarizat, iar a cincea maşină era mai tot timpul destinată promovării. A "intereselor de grup", cum s-ar zice în ziua de azi.

Prioritate factorului tehnic. Oricare manager din sportul auto ştie că rezultate deosebite nu se pot obţine decât pe două căi. Unice. Fie progres tehnic, fie uman. Este un adevăr axiomatic în această disciplină. În general, în întregul motorsport. Dumitru Necula era suficient de inteligent şi versat să nu le cunoască. Ba, chiar a vrut să le reunească pe ambele! Fapt absolut remarcabil. Cum un pilot, cât de mare ar fi, nu poate obţine victoria dacă nu are şi o maşină aptă să învingă, ceea ce-i rămânea de făcut şefului de competiţii tocmai asta era, să pună la dispoziţia sportivilor material de prim rang. Cu atât mai mult cu cât *Nova*, noul model al uzinei, tocmai fusese lansat pe piată. Nu trebuia ignorat faptul că cel mai penetrant impact mediatic este tocmai angajarea automobilului în competiţiile auto. Este o condiţie *sine qua non*. Însă, pe lângă avantaje, există şi un risc major: dacă nu se impune, va suferi la capitolul imagine. Pe atunci, la noi conta mai puţin acest aspect.

Aşa încât, lumea voia să lucreze profesionist. Şi aici avem în vedere aproape exclusiv *staff*-ul competiţiilor. Pentru a impune modelul în faţa adversarilor era nevoie de o motorizare super-serie. Adică, de altceva. Mai ales că după o perioadă de oarecare recesiune, manifestată în raliurile autohtone, anul 1995 a fost unul al relansării. Tot mai mulţi români îşi aduc maşini de top, la nivelul mondial al zilei. Pe care unii dintre ei le mai şi pilotează admirabil. Aşa că opţiunea spre mecanica străină era absolut justificată. Desigur, până la un punct. Lui Necula, aspectul îi serveşte de minune. Iar ideea este una singură: apelul la o motorizare din exteriorul ţării. Era ceea ce numea drept "impactul tehnicii venită de afară". Și s-a orientat spre un motor de VW Golf GTi. Bazament pe care alergase şi până atunci. Dar acum voia ceva mai mult decât produsul de serie. Dorea să fie preparat "la mama lui", la *Höhnester*, în Germania. Cu pistoane forjate şi cuzineţi speciali. Cu injecţie multipunct, asociată cu supraalimentare. Un astfel de "pachet" furniza o putere impresionantă. Unii vorbeau de 300-350 CP, în configuraţia finală. Putere de-a dreptul isterică, ce conferea maşinii reacţii bestiale. Dar nu numai motorul era punctul forte. Pe amortizoare scria *Bilstein*. Arcurile-suspensie erau făcute de *Eibach*. Discurile faţă erau autoventilate şi aveau etriere cu 4 sau 6 pistonaşe. După cum raliurile erau pe "macadam" sau pe asfalt. Că diferenţialul era autoblocant, nu v-am zis nicio noutate care să vă surprindă. Era de la sine înţeles. Restul, zice Necula, "a fost dezvoltat din gama proprie Dacia". Practic, se ajunsese de la o *Dacia Nova*, autoturism clonat după *Renault*, la un model de competiţii tixit de euro-componente.

Sosirea lui Göllner limpezeşte opţiunea motorizării. În privinţa progresului uman, la echipă au fost aduse două persoane deosebite. Unul dintre aceştia se numea Heinz Göllner. Avea o constituţie atletică, păr blond, şi o figură tipic ariană. Era un român care locuia în Germania. Pentru toate acestea era numit "sasul". Pilota un VW

Golf GTi personal, cu care reuşise în anul precedent, pe când servea în echipa lui Grigorescu, să devină campion absolut al României! Racolat de Necula, acesta va aduce cu el şi numărul unu de concurs, ce tindea să devină un fel de *rara avis* pentru cei de la Colibaşi. Heinz mai poseda şi o vastă experienţă în materie de motorizare VW, ce se potrivea de minune cu persistenta idee a lui Necula de a fi propulsat de o masină Dacia, dar cu motor german. Cum se şi întâmplase în ultimele sezoane.

Un alt atu al "sasului" îl constituia numeroasele cunoştinţe şi intrări privilegiate la diverşi preparatori. Chiar mai mult, descindea când dorea la... *Audi Sport*! Ceea ce se va dovedi destul de repede extrem de benefic. Göllner a răspuns fără ezitare chemării lui Necula, angajându-se atât în campionat, cât şi în prepararea automobilelor *Nova* de grupa H. Lansarea în curse a maşinii, într-o variantă de tip "rudă săracă", s-a făcut într-o întrecere de viteză în coastă, sub pilotajul lui Viorel Obrejan. Debutul nu spusese mare lucru. În schimb, variantele de raliu, preparate cu o motorizare extrem de puternică, se vor dovedi dezastruoase de-a lungul întregului sezon din 1995. La care ne referim.

Transmisia produce o adevărată hecatombă. Sub aspect sportiv, Heinz a avut un debut răsunător în noua echipă. Lucru ce se întâmplă mai întotdeauna cu un nou venit. Prima cursă va fi mereu de referinţă. Uneori pentru tot timpul cât evoluează în acea structură. El, numărul unu, conducea dansul în *Raliul Braşovului*, până când o planetară rebelă a necesitat apelul la mecanici. Numai că mica echipă pe care a avut-o la dispoziţie în acel moment nu s-a ridicat la înălţimea prestigiului cu care fusese odată acreditată, şi problema a rămas nerezolvată. *Kaput*! Talentul lui Göllner însă nu poate fi pus nicio clipă la îndoială. În *Raliul Argeşului*, "la Dacia acasă", tot el este cel care conduce cursa după prima sa zi. Ce putea fi mai minunat decât ca o *Nova* să se impună în competiţia organizată la iniţiativa uzinei producătoare? Toate speranţele erau permise. Noaptea, cu siguranţă a prilejuit vise frumose multora. Ivirea zorilor a fost însă de altă părere. Şi în scurt timp s-a produs o adevărată hecatombă. "Sasul" a fost trădat de ambreiaj, iar Necula de planetară. Aşa pieri gloria de o zi şi o noapte a celor de la Colibaşi!

Cea care ceda cu o regularitate demnă de o cauză mai bună era întotdeauna transmisia. Dar nu ambreiajul, care era bi-disc. Şi nici cutia de viteze. Pentru a elimina această sumbră perspectivă, s-a apelat la *Gemmini*, o firmă italiană ce le-a livrat cutii secvenţiale, cu şase trepte. Dar tot nu se pusese capăt "revoltei" transmisiei. Mai rămâneau planetarele. S-au probat flanşe realizate la *Audi Sport*, cu materialul acelora, dar problemele au continuat. Mai reuşite, spune "Puiu" Rusu, pilot şi inginer angrenat în punerea la punct a monstrului, au fost cele realizate la... *Metrom* Braşov. După păreri autorizate, a celor prezenţi în competiţiile acelui an dezastruos, cele patru automobile înscrise în campionat n-au reuşit, împreună, să facă mai mult decât "100-150 km pe probe"!? Îngrozitor de puţin. Şi niciodată n-au fost văzute la finişul vreunui raliu din calendar. Întregul sezon a fost un nesfârşit de lung şir de eşecuri. Toate generate de nepotrivirea dintre puterea mult prea sălbatică a motoarelor, faţă de fragilitatea unor componente ale transmisiei. Un sezon în care Göllner n-a reuşit niciodată să cocheteze cu victoria. Nici chiar cu podiumul. Abia după cea din urmă încercare, majorarea planetarelor în zona de joncţiune cu

Ultima dată când a fost văzut un model Dacia purtând numărul 1 la raliuri a fost în 1995. Performanţa nu a aparţinut maşinii, ci lui Gõllner.

autoblocantul, maşinile au devenit competitive. Dar tristul sezon al anului 1995 se încheiase deja. Însă, odată rezolvată această problemă, lucrurile vor sta cu totul altfel. Maşina devine o adevărată rachetă sol-sol. O revelaţie ce a băgat groaza în adversari.

Auf wiedersehen, Heinz! Nici chiar în anul următor, când "bestiile" au fost îmblânzite, Göllner nu se va întâlni cu reuşitele. Abia în 1997 îl vom regăsi pe un podium final. Şi nu pe cea mai înaltă treaptă a sa. Va fi însă campion cu echipa. O ispravă de-a dreptul excepţională, cu care *Dacia Racing Team*, ultima denumire a echipei de competiţii a uzinei, nu se mai întâlnise de mai bine de un deceniu. Incredibil, nu? Ei bine, tocmai acum când maşinile erau în sfârşit competitive, când punerea lor la punct fusese înţeleasă şi intrase sub control, când totul era OK sub aspect tehnic, echipa îi mulţumeşte lui Göllner pentru tot ce făcuse pentru ea, şi părţile se separă amiabil!! Motivul divorţului, după spusele unui actor principal, cum era Necula, constituindu-l "insuficienţa fondurilor şi a rezultatelor"!? "Sasu" îşi făcuse datoria. Acum putea să se renunţe la el. Mai ales că de când lucrurile mergeau bine şi transmisiile nu se mai încăpăţânau să refuze transferarea hergheliei de cai-putere spre asfalt, componenţii echipei erau dominaţi de un alt prim-solist de o virtuozitate deosebită, Constantin Rusu. "Puiu" sau "Puiuţu". Un inginer, dar mai ales un pilot de excepţie. Participant şi el la "proiect", pe când încă nu aparţinea "sistemului" Adică, echipei. Și prieten cu... Heinz.

Göllner a plecat de la *Dacia*, dar în secunda a doua s-a alăturat unui alt *racing team*. Cu nume mult mai rezonant. Alături de alţii, acesta a mai câştigat curse, a mai luat titluri cu echipa, dar în dreptul numelui său, la individual, nu s-a mai scris niciodată campion la raliuri. Avusese însă fericirea de a se număra printre puţinii aleşi cărora le revenise onoarea să poarte numărul unu pe maşină un sezon întreg. Singura data când o *Dacia Nova* a purtat o aşa cifră glorioasă, fără ca maşina în cauză să fi avut vreun merit în acest sens!

L-a văzut, i-a placut, l-a luat. Cel de al doilea personaj sosit în echipa Dacia, odată cu Göllner, era un nume mult mai puţin rezonant decât al campionului *èn titre*. Îl chema Bogdan Marişca şi provenea din nesecatul izvor de talente care a fost întodeauna Clujul curselor motorizate. Era foarte tânăr şi nu avea "în braţe" decât un singur sezon. Dar unul care i-a făcut pe mulţi să rămână fără aer. În chiar anul său de debut, Marişca s-a clasat pe podiumul clasei sale, din faimoasa grupă H. I-au luat faţa doar componenţii echipei *Automobile Dacia*, Vasile şi Aur. O asemenea recomandare nu-l putea lăsa indiferent pe şeful competiţiilor uzinei. Dumitru Necula îl cunoscuse mai îndeaproape în cursul anului, când i-a oferit maşina sa de antrenament "să se dea" cu ea, să vadă ce înseamnă. Să compare şi să facă diferenţa. Cu atât mai mult cu cât Bogdan oficia în campionat cu automobilul familiei! Demonstraţia la care a fost martor, l-a convins. Băiatul poseda un potential mai mult decat promiţător. Trebuia luat pentru a-l forma. Convingere întărită şi de Titi Aur, care i-a făcut aceeaşi recomandare când şi-a luat la revedere de la echipa din Colibasi. Necula i-a făcut propunerea, şi Marişca n-a aşteptat o a doua invitaţie. Aşa ceva nici ca se putea refuza. Cu siguranţă, a fost singurul talent adevărat, dar fără CV, promovat în aceasta grupare în ultimii 15 ani. Practic, de la generaţia de excepţie, Balint-Banca-Urdea-Vasile. Pentru ai nominaliza în ordine alfabetică.

Marişca, la Cluj, la bordul unei *Nova* de grupa A, în ultimul an de existenţă a competiţiilor la uzină.

Ajuns unde mulţi au visat, dar puţini au reuşit să acceadă, Marişca şi-a mai văzut confirmat un gând ce-l avusese de când se apucase de curse: să facă din acestea "un *hobby* profesionist". O sintagmă nemaiauzită până atunci. Dar deosebit de revelatoare. A ajuns să fie plătit pentru că pilota. Desigur, nu la salariile din lumea bună, ci ca muncitor la *Dacia*, unde fusese trecut pe statul de plată. Aşa cum figurau în anii comunismului, peste tot în ţară, fotbaliştii şi alţi sportivi "amatori". În primele doua sezoane, pe o *Liberta* de grupa A, Bogdan n-a înscris în dreptul său rezultate care să taie respiraţia. Ba chiar a avut parte de un an de coşmar, plin de abandonuri. Tehnice, desigur! Dar noi ştim foarte bine că în lumea piloţilor există un adagiu de care nimeni nu se delimitează. Este faimos, şi sună cam aşa: *o cursă se câştigă din mână şi se pierde datorită maşinii*. Ei bine, Marişca nu se raliase în totalitate conceptului. El este un ardelean clasic. Vorbeşte rar, calculat, frumos. În plus, era şi obiectiv. Calităţi pe care le apreciase şi Necula. Ca sportiv, pilota bine în ciuda unei experienţe reduse şi a unei maşini penalizată de o concepţie ce nu o destina competiţiilor. Era ambiţios, tenace, ştia ce vrea. Dar mai ales punea pasiune în tot ce făcea pentru curse. Aceasta este picătura ce-i diferenţiază pe sportivi. Fiindcă toţi muncesc, toţi se antrenează. Vorbim aici de oamenii care au avut ceva de spus în acest sport. Cu fiecare sezon lăsat în urmă, Bogdan Marişca îşi convingea adversarii că este unul dintre cei care vor conta în viitoarele dispute. Dar până atunci avea să mai treacă ceva timp.

"Net superior maşinii". Cu maşina moştenită prin plecarea lui Măcăneaţă, clujeanul reuşeşte o clasare excepţională la finalul ediţiei din 1997: locul cinci în clasamentul FIA. Al României, desigur! Iar omologarea *Daciei Nova* în grupa A îl pune deodată într-o altă lumină, mult mai strălucitoare. La volanul acesteia, prinde podiumul final al ierarhiei generale a anului ce a urmat. De atunci, abonamentul la locurile de onoare devine permanent. Cu toate acestea, Marişca n-a reuşit nicio victorie la general şi niciun titlu pentru uzina de la Colibaşi. Ce-l împiedica să vină mai sus în ierarhia raliurilor? Desigur, nu valoarea sa. Dan Boboescu, colegul de maşină al lui Necula în acele vremuri de agonie şi extaz, un versat al fenomenului, a făcut o observaţie remarcabilă referitoare la clujean. Care, zicea Boboescu, "calitativ este net superior maşinii pe care o pilotează". Ceea ce recunoaşte şi cel vizat, într-un interviu din acea perioadă. Şi era corect ce spuneau cei doi. Cu o *Nova* de grupa A, ce scotea doar 100CP din cei 1600cm^3 ai săi, Marişca se bătea şi uneori învingea multe maşini "de firmă". Dar întodeauna, şi fără glumă, succesele i se datorau în exclusivitate. Aşa încât, cu toţii au sperat într-un reviriment. Care nu avea să se producă. Fiindca la finalul lui 1999, după ce uzina a trecut sub controlul lui Renault, întreaga "gaşcă" a fost *trasă pe dreapta*. Fiecare luând-o încotro a crezut că e mai bine. Sau unde a putut. Dar până atunci, până când timpul celebrei echipe de odinioara se va termina, s-au mai întâmplat câteva fapte ce trebuie neapărat relatate.

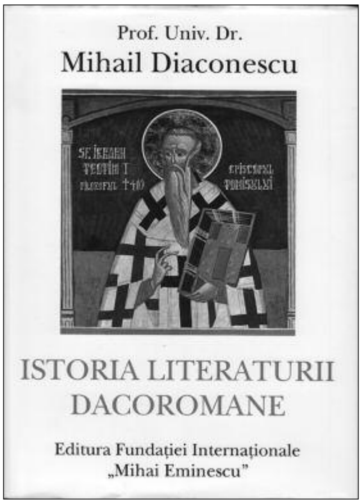

Agitaţie într-un punct de asistenţă tehnică.

O sinteză științifică fundamentală în cultura română*

dr. Ion CONSTANTIN

Din bogata suită de lucrări ale romancierului, esteticianului, istoricului si criticului literar Mihail Diaconescu, tratatul *Istoria literaturii dacoromane*, ediţia a doua, revizuită şi adăugită, apărută în anul 2013, la Editura Fundaţiei Internaţionale „Mihai Eminescu” din Bucureşti, reprezintă, fără îndoială, o operă fundamentală şi monumentală. Apărută în condiţii grafice deosebite la tipografia Gutenberg din Bucureşti, cartea impresionează prin masivitatea sa (832 pagini), impunându-se prin bogăţia şi noutatea informaţiilor, ce le aduce în dezbaterea temei abordate. În *Precuvântarea* la această excepţională

sinteză ştiinţifică dedicată literaturii creştine, Î.P.S. Dr. Irineu Popa, Arhiepiscop al Craiovei şi Mitropolit al Olteniei, subliniază faptul că lucrarea Domnului Profesor Mihail Diaconescu este „*nu numai o carte de istorie, ci şi o carte de spiritualitate creştină şi românească*”, iar apariţia ei „*poate constitui un binevenit prilej de rememorare a cadrului originar de convieţuire a strămoşilor noştri şi de popularizare a vieţii şi cunoştinţelor lor istorice, filozofice şi teologice în rândul cititorilor de azi*”.

Elaborată iniţial ca o succesiune de prelegeri prezentate de autor la cursul de literatură comparată pentru anul al II-lea al Facultăţii de Limbi Străine a Universităţii „*Spiru Haret*” şi la cel de Sociologia artei şi literaturii ţinut la anul al IV-lea, la Facultatea de Sociologie, Psihologie şi Pedagogie a Universităţii din Bucureşti, lucrarea în formatul actual a fost considerabil lărgită prin adăugarea unor prelegeri prezentate studenţilor filologi de la Facultatea de Ştiinţe a Universităţii din Piteşti. Unele capitole din lucrare reprezintă comunicări ştiinţifice prezentate de autor la Academia Română, la Institutul de Istorie şi Teorie Literară „*G. Călinescu*” al Academiei Române, la Facultatea de Limbi Străine a Universităţii „*Spiru Haret*” sau la unele conferinţe şi colocvii internaţionale organizate de Universitatea Sorbonne – Paris şi de *Deutscher Akademischer Austauschdienst* – Bonn. Structurat în 10 mari secţiuni, tratatul *Istoria literaturii dacoromane* debutează cu o *Cronologie comentată* a evenimentelor literare şi culturale, de la domnia regelui Burebista (c. 82 – c. 44 î.d.Hr.) până în prezent (anul 2009), cu accent pe momentele ce marchează începuturile şi dezvoltarea formelor literare în spaţiul carpato-danubiano-pontic. De la primele scrieri bisericeşti din epoca dacoromană, continuând cu prezentarea operelor şi autorilor acelei perioade, *Cronologia comentată* se constituie, de asemenea, într-o riguroasă bibliografie adnotată a temei tratate. „*Existenţa statului condus de Burebista* – arată autorul – *a favorizat înflorirea unor forme lirice şi epice în literatura populară a geto-dacilor. Varietatea creaţiilor folclorice geto-dacice care compun genul liric este ilustrată de specii iterare ca **oda**, **peanul**, **cântecul erotic** (**scolia**), **epoda**, **bocetul** (**torelli**), şi **belagines** – atestate de diverse surse istorice antice. Literatura populară a geto-dacilor număra între formele (speciile, instituţiile) genului epic **mitul**, **legenda**, **naraţiunile cu caracter moralizator** etc.*”

Graţie preocupării aparte de care s-a bucurat *augusta provincie* romană, Dacia, din partea împăraţilor de la Roma, aici s-a dezvoltat o înfloritoare civilizaţie, în cadrul căreia a fost acordată o atenţie deosebită culturii, în general, şi creaţiilor literare, în special. Sub genericul *Argumentum*, Secţiunea II prezintă contextul istoriografic în care au fost realizate studiile de istorie literară, istoria limbii române, istorie bisericească, istoria filozofiei, comparatism literar, istorie culturală şi istoria artei care subliniază importanţa scriitorilor dacoromani şi a operelor lor pentru evoluţia spirituală a poporului român şi a întregului continent european. Se regăsesc aici contribuţiile majore ale unor reputaţi specialişti în domeniu, precum Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, Dr. Nestor Vornicescu Mitropolitul Olteniei, Octavian Lazăr Cosma, Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, Prof. Dr. Dan Horia Mazilu, Prof. Dr. Gabriel Ţepelea, ş.a. În cadrul acestei secţiuni, un interes aparte prezintă capitolul referitor la receptarea epocii literare dacoromane în istoriografia română şi europeană, în cadrul căruia sunt evidenţiate personalităţile de

început și lucrările lor științifice, precum Dimitrie Cantemir, Gheorghe Șincai și Petru Maior, cât și preocupările pentru editarea textelor, dintre care se remarcă cele ale lui Ghenadie I. Enăceanu, profesor de istorie bisericească la Facultatea de Teologie din București, al cărei prim decan a fost între anii 1884 și 1887. Urmează apoi prezentarea epocii literare dacoromane în lucrările istoricilor Gheorghe Zottu (1842-1885), Gherasim Timuș (1849-1911), Constantin I. Erbiceanu (1838-1913) și Nicolae Iorga (1871-1940). Prezentând școala științifică fondată de Vasile Pârvan, dl. Prof. Mihail Diaconescu apreciază că, prin întreaga sa operă, marele istoric român „*a contribuit în mod decisiv la înțelegerea științifică, tot mai nuanțată, a epocii dacoromane... Pârvan și-a fascinat contemporanii pentru că practica o rigoare severă în tot ceea ce întreprindea în domeniul cercetărilor de specialitate; pentru că erudiția sa în domeniul civilizațiilor antice era copleșitoare, dar și pentru că știa să ridice rezultatele științifice la care ajungea la nivelul unor sinteze monumentale și al unor concluzii de ordin metodologic și, mai ales, moral-filozofic. Pârvan este unul dintre cei mai iubiți părinți spirituali ai strălucitelor generații de intelectuali români afirmate în perioada interbelică*”.

După prezentarea contribuțiilor în domeniu ale unor lingviști ca Haralambie Mihăescu, G. Ivănescu, Ion I. Russu, Grigore Brâncuș, Ariton Vraciu și Cicerone Poghirc, autorul Tratatului apreciază că un moment decisiv în studierea literaturii dacoromane îl reprezintă opera marelui filolog clasicist și teolog ortodox Ioan G. Coman (1902-1987), a cărui fundamentală sinteză *Scriitori bisericești din epoca străromână* (1979) „a fost pregătită în timp prin acumularea treptată a numeroase surse documentare, date istorice și interpretări, în lucrări dedicate culturii, civilizației și, îndeosebi, spiritualității noastre în secolele I-VI”. Contribuții importante la o mai bună înțelegere a literaturii noastre în epoca dacoromană au adus, de asemenea, marii teologi Prof. Dumitru Stăniloae (1903-1993), Dr. Antonie Plămădeală Mitropolitul Ardealului, Dr. Nicolae Corneanu Mitropolitul Banatului și Dr. Nestor Vornicescu Mitropolitul Olteniei. În partea finală a acestei Secțiuni sunt prezentate noile ediții științifice realizate de savanți precum clasicistul și istoricul literar Gh. I. Șerban, contribuțiile realizate de Ștefan C. Alexe, Nicolae Chițescu și Ioan Rămureanu; studiile lui Gheorghe I. Drăgulin despre viața și opera Sfântului Dionisie Smeritul și Areopagitul, precum și cele ale altor specialiști precum: Dr. Aloisiu I. Tăutu, Alexandru Elian, Ion Barnea, Emilian Popescu, Adrian I. Rădulescu, Gheorghe Moisescu, Ștefan Lupșa, Alexandru Filipașcu, Mircea Păcurariu, Răzvan I. Theodorescu, Mihai Gramatopol și Constantin Preda.

Prezentând *Epoca literară dacoromană în perspectivă socio-istorică*, Secțiunea III tratează mai întâi unele aspecte conceptuale și metodologice ale cercetării în domeniu precum: metoda istorică și valoarea estetică, metoda sociologică și profilul artistic-spiritual al scriitorilor, cât și aspecte ale evoluției demografice, contribuția instituțiilor la înflorirea literaturii dacoromane, armata – cea mai puternică instituție a epocii, unitățile militare romane formate din etnici traco-geto-daci, împărați romani de origine etnică traco-geto-dacică. Pornind de la premisa că orice abordare a realizărilor literare impune o evaluare adecvată a raporturilor complexe dintre texte și contextul lor, domnul prof. Mihail Diaconescu analizează contextul socio-militar și socio-spiritual al literaturii dacoromane, prezentând creațiile lirice epigrafice dedicate legionarilor romani, text și context în actele martirice, evoluții spirituale și context militar, rolul flotei militare și comerciale romane de la Dunărea de Jos și de pe litoralul vestic al Mării Negre în viața locuitorilor de aici în secolele I – VI, orașele, câteva aspecte ale integrării unor migratori în societatea dacoromană, consecințele literare ale integrării și asimilării unor migratori în societatea dacoromană ș.a.

Intitulată *Literatura getică*, Secțiunea IV discută speciile lirice (oda, imnul, peanul, epoda, cântecul erotic, bocetul ș.a.) și speciile epice (legenda și mitul). În cadrul aceleiași Secțiuni se discută despre literatura cultă din epoca romană, respectiv despre regele poet Cotys I și Ovidiu, poetul surghiunit la Tomis între anii 8 – 18 d.Hr. Tot aici sunt analizate aspecte ca: receptarea ideilor literare în cetățile din Dacia Pontică (Scytia Minor), abordarea intrinsecă și extrinsecă a textelor în școlile din Dacia Romană, preocupările retorice și dialectice în epoca dacoromană, confruntări teoretice legate de Cuvânt (*Logos*, *Verbum*), clasificarea unor specii lirice întreprinsă de Sfântul Niceta de Remesiana ș.a.

Secțiunea V analizează autorii păgâni de la începutul erei creștine, dl. Prof. M. Diaconescu realizând o încercare de reconstituire biografică a juristului Gaius Noster, primul autor cult pe care spațiul etnic dacoroman l-a impus în literatura și cultura antică. Deși în diverse culturi europene i-au fost dedicate sute de lucrări de sinteză și mii de contribuții parțiale, autorul Tratatului arată că figura lui Gaius Noster „*rămâne în continuare oarecum enigmatică. Tocmai de aceea se și vorbește de o* ***enigmă Gaius***”. O altă personalitate reprezentativă a culturii noastre păgâne din epoca dacoromană este memorialistul și geograful Aethicus Histricus, negușător, navigator și scriitor, născut la Histria, în Dacia Pontică, în a doua jumătate a sec. al IV-lea.

Mult mai amplă, Secțiunea VI, având titlul *Începuturile literaturii creștine*, vorbește despre prezența și activitatea misionară a sfinților Apostoli Andrei, Pavel și Filip în ținuturile getice; despre actul martiric, o formă literară caracteristică pentru cultura

noastră în epoca dacoromană. În acest context, autorul relatează despre actele martirice ale Sfinților Epictet și Astion de la Halmyris, Irineu de la Sirmium, Dasius de la Axiopolis, Emilian de la Durostor și Sava de la Buzău. Pe baza analizei surselor istorice și a dovezilor arheologice, autorul relevă că, în secolul al IV-lea, în satele și cetățile dintre Carpații Meridionali și Dunăre, inclusiv în regiunea Buzău, numită de migratorii vizigoți Caucaland, se desfășura o intensă viață creștină. Intensitatea vieții creștine din Gothia Romana în a doua jumătate a secolului al IV-lea dovedește că satele și cetățile de aici au fost evanghelizate cu mult înainte.

Secțiunile VII și VIII din tratat sunt consacrate prezentării școlilor literare din perioada dacoromană și personalităților care le-au ilustrat. Autorul arată că *„operele produse de Școala Literară de la Tomis și de Școala literară de la Dunărea de Jos, la care se adaugă numărul important al biografiilor exemplare cunoscute sub numele de acte martirice indică, în perspectiva istorică, amploarea și diversitatea activității literare desfășurate în cultura noastră în ultima parte a epocii dacoromane (străromâne), respectiv la începutul Evului Mediu”.* *Școala literară de la Tomis* este reprezentată de personalități ca Sfântul Bretanion Episcopul Tomisului, Sfântul Theotim I Filosoful Episcopul Tomisului, Sfântul Ioan Cassian, Episcopul Ioan de Tomis, Sfântul Dionisie Smeritul și Areopagitul (Dionysius Exiguus, Sfântul Dionisie Areopagitul, Pseudo Dionisie Areopagitul), Ioan Maxentius, Leontius Byzantinus, una dintre marile personalități ale culturii europene, teologul kenozei și al enipostazierii, polemist, fondatorul Scolasticii, și Mitropolitul Valentinianus de Tomis. În epoca sa (începutul secolului al VI-lea – începutul celei de-a doua jumătăți a secolului al VI-lea), acesta din urmă a fost una dintre cele mai importante personalități ale culturii dacoromane și ale Ortodoxiei. *Școala literară de la Dunărea de Jos* este reprezentată de scriitori precum Episcopul Laurentius Mellifluus de Novae, Sfântul Niceta de Remesiana, muzicolog și teoretician literar, teolog ortodox, autorul capodoperei lirice a literaturii dacoromane – imnul *Te Deum laudamus*, comparabil cu poemul eminescian *Luceafărul*, Sfântul Martinus de Bracara și istoricul got romanizat Iordanes. Din numeroasele judecăți de valoare formulate de autorul tratatului, cu privire la scriitorii din *Școala literară de la Dunărea de jos*, am reținut pe cele referitoare la Sfântul Niceta de Remesiana (născut la Remesiana, în Dacia Mediterranea pe la 338/340 – a murit după anul 420, probabil tot la Remesiana): *„Dac prin origine, creștin ortodox cu sufletul, roman prin cultură și prin latina operei pe care ne-a lăsat-o, Sfântul Niceta exprimă specificul etnic și spiritual românesc în datele sale fundamentale și permanente”.* Capitolul dedicat *Școlii literare de la Dunărea de Jos* se încheie cu prezentarea câtorva autori eterodocși: Auxentius (Mercurinus) de Durostorum, Palladius de Ratiaria, Maximin, Secundianus de Singidunum. O prezentare succintă este dedicată și lui Germinius de Sirmium, un eterodox revenit la Ortodoxie.

Secțiunea IX din tratat are caracter analitic și cuprinde comentarii asupra operelor literare dacoromane ca surse pentru cercetările de istoria limbii române. Autorul tratează și unele *aspecte ale stilului și diverse constatări cu privire la valorile expresive ale limbii latine creștine utilizate în scrierile autorilor dacoromani*, ajungând la concluzia că „diversele aspecte ale latinei bisericești utilizate în operele scriitorilor dacoromani ne ajută să înțelegem importante aspecte ale limbii române, îndeosebi ale lexicului ei creștin. Având un caracter rezumativ, ultima secțiune a cărții evidențiază *valoarea de patrimoniu a literaturii dacoromane*. Autorul consideră că, dintre numeroșii scriitori dacoromani, cei mai importanți au fost geograful păgân Aethicus Histricus, Sființii Ioan Cassian, Niceta de Remesiana, Dionisie Smeritul și Areopagitul (Dionysius Exiguus; Dionysius Areopagita), precum și marele teolog Leontius Byzantinus, o personalitate a cărui operă este deosebit de activă în teologia creștină contemporană (ortodoxă, catolică, protestantă).

În concluzie, domnul prof. Mihail Diaconescu subliniază faptul că „*operele scriitorilor teologi dacoromani au contribuit în mod decisiv la realizarea identității românești în perioada migrațiilor, respectiv la începutul Evului Mediu*” și că acestea sunt un capitol important al istoriei noastre literare. În susținerea considerațiilor sale, autorul aduce argumentele a numeroși istorici, teologi, filologi, filosofi, logicieni, care sunt convinși că epoca literară dacoromană este începutul culturii românești vechi și un prim capitol al literaturii noastre. În concluzie, ne raliem întrutotul opiniei avizate a academicianului Alexandru Surdu, care aprecia că „*monumentala lucrare Istoria literaturii dacoromane de Mihail Diaconescu este o contributie fundamentală la edificarea istoriei noastre spirituale*”. Dovedind o pilduitoare perseverență și putere de muncă în realizarea proiectelor de restabilire a adevărului privind începuturile literaturii noastre, domnul profesor Mihail Diaconescu s-a afirmat totdeauna ca un militant neabătut în slujba valorilor noastre identitare. Prin opera epică, teoretico-estetică și istorico-literară pe care a edificat-o, domnul profesor Mihail Diaconescu se situează la înălțimea celor mai importante înfăptuiri ale culturii române și europene.

*Articolul a mai fost publicat în ziarul Lumina, Ediția Națională, Ziarul Lumina este parte integrantă a Centrului de Presă Basilica al Patriarhiei Române, Seria Națională, București, anul XIII, Nr. 34 (3626), sâmbătă, 11 februarie 2017, pp. 4-5.

107. AG-II-m-A-13410/ Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva”/ Str. Doja Gheorghe 41, în incinta Universității Pitești/

Biserica, datată 1627, este construită din bârne de lemn, îmbinate ”coadă de rândunică”, cu pridvor pe stâlpi sculptați, turn-clopotniță cu pronaos și absida altarului poligonală, provenită din satul Fâlfani, comuna Stolnici, jud. Argeș, restaurată și mutată pe actualul amplasament în 1996

116. AG-II-m-B-13416/ Biserica „Sf. Ilie”, a Cojocarilor/ Str. Frații Golești 1/ 1828